БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндеалеттингеН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. ИЮЛЬ 23 СРЕДА № 171 (8017).

Өртээ 2 көп.

ИЗИГ БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

Культураның бүгү африка фестивалының киржикчилери биле аалчыларынга чүректиг ханызындан изиг байыр чедирип тур мен.

Африка улустарының төөгүүзүнде хөй-хөй төлөөлекчилер киришкен ол шуулган Африка диптиг культура, уран чүүл ажылдакчыларының каттыжарынга бараан болур дээрзинге чигаалыг чок.

Культура биле уран чүүлдүң политиктиг, тайбыңны болгаш делегейниң айыл чок чоруун быжыглаарының херээнге бараан болуру делегей байдалының нарын бо үеэзинде кончуг чугула.

Культура биле уран чүүлдү хөгжүдүринге Африка чурттарының чедиишкиннери совет кижилерге чоок болгаш эргим үнелиг.

Африка улустарының бурунгу болгаш ам чедиишкининг хөгжүп турар, колонизаторларга удур хосталгалыг демиселинге, Африканың чаңгыс эвин быжыглаары дээш демиселге улуг ужур-дузалыг болган культураза ол чаагай сорулгаларга моон соңгаар-даа база бараан болур, деп быжыг бүзүрелди илергейлээрин чөпшээреп көрүнер.

Африканың культуразының делегей көрүлдезининң эгелээнинге таварыштыр ооң бүгү киржикчилериве изиг байыр чедиргеш, оларның чогаалыкчы улуг чедиишкиннерлиг болуруун күзедим.

СССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

„Луна-15“ автоматтыг станция ужудуушкунун дооскан

СЭТА-ның дыңнадыы

Ай чоогунуң делгемин шинчилээриниң болгаш автоматтыг «Луна-15» станцияның чаа системаларын ажылдадырын шуудадырының программазын күүседири 1969 чылдың июль 21-де доозулган.

Автоматтыг «Луна-15» станцияны Айже ужарының траекториязынче бо чылдың июль 15-те салып үндүрген деп, моон мурунда-ла дыңнаткан болгай. Ужудуушкун үезинде станция-биле радио дамчыштыр 68 катап харылзашкан, аңаа станцияның чаа системаларының ажылдаарын хынаан, ужудуушкун траекториязын хемчээген болгаш эртем шинчилеелерин чоруткан.

Автоматтыг «Луна-15» станция Ай чоогунуң орбитазынга ужудуушкун кылып турган үезинде Айны 52 долганган.

«Луна-15» станция Айны долгандыр ужар орбитазын өскертип турган, ооң аңгы-аңгы девискээрлеринге хондуруушкун кылып болур аргалыг. Моон мурундагы автоматтыг «Луна-9» болгаш «Луна-13» станциялардан ооң ылгалы ол. Орбитаны бо чылдың июль 18-те болгаш 19-та ынчалдыр ийи катап өскерткен. Аңаа ужудуушкуннуң автоматтыг чаа системалары ажыглаттынган. Июль 21-де 18 шак 47 минутада ужудуушкун оожумнадырының хеделдирикчи дериин ажылдаптарга, станция орбитазындан батказ. Ай кырының баш бурунгаар айыттынган девискээринге чеде берген. «Луна-15» станция-биле ажылдаары 18 шак 15 минутада доозулган.

Станция Ай спутнигинің орбитазынга ужудуушкун кылып турган үезиниң дургузунда Ай чоогунуң делгеминге хөй-хөй эртем шинчилелдерин кылган болгаш станцияда тургускан конструкциялар биле системаларның ажылдаарының дугайында чугула шенелде түңнелдерин берген.

Москвага байырлыг хурал болган

Аҗы-дуңма польша улустуң амыдыралында турасказылыг хүн — Польша Улус Республиканың 25 чыл оюн москвачылар июль 21-де байырлап демдеглээн. Эвилелдер бажының Колонналыг залында Москваның хөй-нинтизаның хуралы болган.

Чыылганнар ПУР-нуң ССРЭ-де элчини Я. Птасиньскийни, Польша-совет найырал нинтилелиниң удуртукчузу, ПКАП ТК-ның болгаш ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң кежигүзү, ук нинтилелдің кол баштаар черинин президиумунуң кежигүзү В. Яросиньскийни, Хосталга болгаш демократия дээш демиселчилерниң польша эвилелиниң төлөөлериниң удуртукчузу бригада генералы В. Чижевскийни, элчин черинин дипломаттыг ажылдакчыларын дыңмиттиг адыш часкаан уткаан.

Президиумга польша өңнуктер-биле кады эштер А. Я. Пельше, К. Ф. Катушев, совет партия, күрүне, хөй-нинти ажылдакчылары турган.

Хуралды СЭКП-ниң Москва хоорай комитетинин секретары Р. Ф. Дементьева ажыткан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Эвилелдиң Совединин Даргазы, Совет-польша найырал нинтилелиниң Төп баштаар черинин даргазы И. В. Спиридонов өлеткел кылган.

«Кадыр болгаш Маска» заводтуң ажылчыны В. Е. Плясов, Москваның энергетика институдунуң студентизи Татьяна Холопова олар база ПУР-нуң ажылчы чоннарынга чүректиг ханызындан байыр чедиргеен.

Польша элчин Я. Птасиньский сөс алгаш, улусчу Польшаның 25 чылын польша улус-биле кады ооң өңнуктери база байырлап, демдеглеп турарын чугаалаан. СЭКП Төп Комитетинге, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунга, Совет чазакка болгаш бүгү совет улуска польша улустуң чүректиг ханызындан өөрүп четтирилгинин элчин илергейлээн.

СЭКП-ниң болгаш ПКАП-ниң аллары дээш, биктин аҗы-дуңма чурттарыстың улустарының мөңге найыралының аллары дээш Я. Птасиньский йөрээлдер салган.

Бедик шаңнал

Улуг-Хем районунуң Чааты сес чыл школазының башкызы **Клара Тыртыновна Нурсатты** хөй чылдарда үре-түңнелдиг башкы ажылы дээш база төрүттүүгениниң бөөр 50 харлаанын таварыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиуму Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

★ ★

Хөлбеҥ ногаан, тереҥ сиген үнер шываалар Улуг-Хем районунуң «Улуг-Хая» совхозунуң Көк-Чыраа салбырында кайы хөй. Элбек өскен мал чемин незин белеткен турар ол ажыл-агыйның № 2 бригадазы ам ында келген. Бежен ажыг кижиден тургустунган бригаданың киржикчилери 180 га черниң сигенин кестирип, ооң 295 тонна ажыг сигенин белүп сараатталган.

ЧУРУКТАРДА: сиген белдүркүлү Павел Чамзырың болгаш сиген сараатталгыныда аныктар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

★ ★

ПУР-нуң сейминиң байырлыг хуралы

ВАРШАВА, июль 21. СЭТА-ның тускай корреспондентилери Г. Власов биле В. Кузнецовтуң дыңнатканы болза:

Польша улустуң алдарлыг байырлалы — 25 чыл оюнга турасказылган сеймниң байырлыг хуралы болган. Сеймниң 460 депутаттары хуралдаар аалга чыглып келгеннер.

ПКАП ТК-ның болгаш ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң чалааның өзугаар хуралга келгеен: СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусак, ЧССР-ниң президентиви Л. Свобода, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Күрүне Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы В. Штоф база Германияның социалистиг чаңгыс-аай партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүзү, ТК-ның секретары Э. Хонеккер оларны ПКАП ТК-ның Бирги секретары В. Гомулка, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Циранкевич, сеймниң маршалы Ч. Выцех болгаш сеймниң вице-маршалдары уткуп алган.

Олар аалга көстүп келирге депутаттар туруп келгеш, дыңмиттиг адыш часкаан. ССРЭ-ден, ЧССР-ден болгаш ГДР-ден келген аалчылар ПКАП-тың болгаш ПУР-нуң удуртукчулары-биле кады депутаттар олуттарының бирге одуруунга олурупканнар.

Польша улустуң 25 чыл юбилейинге турасказылган илеткелди ПКАП ТК-ның Бирги секретары В. Гомулка кылган. Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкынынары илеткелди үзе кирип турган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке байырлыг хуралды даргалаан кижи сөс берген. Индирге ол үнүп келирге, чымыганнар дыңмиттиг адыш часкаан.

Л. И. Брежневтиң чугаазын хуралдың киржикчилери кончуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле кап удаа үзе кирип турган.

ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусак алдарлыг юбилей-биле холбаштыр Польшаның ажылчы чоннарынга чехословак улустуң өмүнээзинден чүректиң ханызындан байыр чедиргеен.

ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Күрүне Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы В. Штоф социалистиг Польшаның кайгамчыктыг ою-биле холбаштыр ПУР-нуң улузунга байыр чедиргеен.

Совет хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы, ужудуктукосмонавт В. В. Николаева-Терешкова баштаан Совет хөрөөженнер комитединиң төлөөлери, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников баштаан ВЛКСМ-ниң төлөөлери, даштыкы чурттарның төлөөлери хуралга база олурушкан. Дипломаттар олурар черде даштыкы чурттарның Варшавада элчин черлериниң баштыңнары, ооң иштинде ССРЭ-ниң ПУР-да элчизи А. Б. Аристов олурган.

1969 ЧЫЛДЫҢ ИЮЛЬ 21-ДЕ ПОЛЬША СЕЙМГЕ
эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!
Хүндүлүг сейм!
Өңнүктер!

Бөгүнгү байырлыг хуралга киржири-биле чалааны дээш хамыктың мурнунда силерге чүректиг ханызындан байыр чедирерин чөпшээреп көрүнер. Бо байырлалдыг хүнде силериң-биле кады турары эш Подгорный-биле бистерге аажок өөрүнчүг-дүр.

Улусчу Польшаның амыдыралында төөгүлүг үе-биле — ооң төрүттүнгениниң 25 чылы-биле аҗы-дуңма Польша Улус Республиканың ажылчы чоннарынга, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязынга, сейминиң депутаттарынга, бүгү польша улуска Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш Совет чазактың мурнундан чүректиң ханызындан байыр чедирерин чөпшээреп көрүнер, эштер.

Силериң байырлалыңарны совет кижилер социалистиг чурттарның нинти байырлалы кылдыр, биктиг социалистиг, коммунистиг нинти хөрөөвистиң тиилелгелиг базымының кайгамчыктыг херечиин кылдыр көрүп турар. 240 миллион совет улустуң бодалы болгаш сагыш-сеткили польша улус-биле, польша ажылчын аңгы-биле, тараачынар-биле, интеллигенция-биле кады.

Чээрби беш чыл мурнунда совет болгаш польша шериглер фашистиг эжелекчилерни үндүр ойлатпышаан, польша черже кирген. Нацисчи дарлалдан Европаның улустарын хостаарының нүүрүнде оларның мурнунга чаа-чаа берге тулчуушкуннар, чаа-чаа кадыг-дошкун тулчуушкуннар турбушаан турган, ынчалза-даа 1944 чылдың турасказылдыг июльде-ле Польшаның чаарты төрүттүнүрнинің херели үнүп келген. Ол дээрге социализмниң херели болган. Ынчангаш төөгүнүң бүзүреткени ышкаш, ооң чыгыы өшпес болган.

Социалистиг Польша, ооң бүгү хөй санныг өңнүктери чаарты төрүттүнүүшкүннүң алдарлыг ою-байырлалдыг демдеглеп турар бо хүнде чурт калбак болгаш бүзүрелдиг базым-биле бурунгаарлап бар чылары онаа тода көстүп турардыр. Гитлержи эжелекчилерден польша черни хостаар дээш тулчуушкуннарга киришкен кижилериң сагыш-сеткилинден 1944—45 чылдарның Польшазы кажан-даа уттуидурбас. Фашистиг эжелекчилер чуртка аар-берге балыгларны чедиргеен. Польша улустуң миллион-миллион оолдар, кыстары нацисчи өлүрүкчүлериниң холуудан өлгеен. Польша бузундулар болу бергеен чыткан.

Чүгле капиталистиг Барыын чүктүң авыралында Польшаның катап турүстунуушкуну болгаш хөгжүлдеаа болдунар аргалыг — ынчанмас болза Польшаны мөңге шагда элгедел болгаш хожудаашкын манап турар деп бадыткал кылгаа политиктиг ажылдакчылар ол үеде эвээш эвес турган. Ол ажылдакчыларның политиктиг үзели чуртту халапка чедирген мурнундагы чагырыкчы аңгыларының эрге-ажыктарын камгалаары-биле кыызгаарланып турганы ол.

Ынчалза-даа бөгүнгү хүнү өттүр көргеен кижилер Польшага турган. Олар коммунистер болган. Париж Коммуназының, 1905 чылдың революциязының баррикадаларынга болгаш Улуг Октябрьның аңгы тулчуушкуннарынга тулчуп чоруп турган польша революсчуларының чаагай алдарының үргүлчүлекчилери-- Польшаның коммунистери бодунуң улузунуң ханы хүндүткелин болгаш бүзүрелин чаалап алган. Ниитилелди удуртур боттарының эргезин олар буржуаз диктатураның үезинде ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш кызыгаар чок дөмиселиби-ле, гитлержи эжелекчилерге удурланыышкынның чылдарында турыштуг болгаш маадырлыг чоруубиле, чурттун национал чаарты төрүттүүшкүнүнүң кара чаңгыс боттуг программазын чогум-на харын боттары көдүрүп үндүргени-биле бүзүреткеннер.

Польшаны көдүрүп болгаш чаарты төрүттүндүрүп шыдаар аргалыг күчүлүг күш бар дээрзин польша коммунистер билгеннер. Россия пролетарийлериниң шылгаттынган дайынчы эвилелчизи болгаш өңнүү польша ажылчын аңгының органазастыг чоруун, революсчу сагыш-сеткилин коммунистер биле турган, польша ажылчын аңгының маадырлыг чоруун Владимир Ильич Ленин шаанда-ла магадаашкын-биле чугаалап чораан болгай.

Капитализмниң кинчизинден хосталган Польша эң-нө улуг-чаагай херектерни боттандырып шыдаар аргалыг дээрзинге коммунистер быжыг-биле бүзүрээн. Массалар-биле бодунуң харылзаалары, марксчылеиничи өөредигте шынчы чоруубиле күштүг Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы бүгү нацияны улустуң чаңгыс эвиниң фронтузунга сырый каттыштырган, чонну социализмниң оруу-биле чедиишкининг башкарган.

Польша патриоттар — делегейге Коперникти, Мицкевич биле Шопенни бергеен улустуң, Костюшко биле Домбровскийнин, Дзержинский биле Мархлевскийниң улузунуң эң оки оолдары Польшаның хостуг, бот эргелиг болуруун бүгү төөгүнүң дургузунда күзеп, демисежип чораан—ындыг Польша турган. Ыындыг Польша турып турар, өзүп болгаш быжыгып турар.

Социалистиг Польшаның чедиишкиннериниң дугайында биктиг өңнүүвус болгаш эживис, польша улустуң шынчы оглу, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң коску ажылдакчызы, ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш Владислав Гомулканың илеткелинге чугаалаан түүлдерин дыңнаары, силериң шынчы өңнүктериңер биктер шуптувус чоргаарланып болгаш магадан ордувус. Экономика шапкын хөгжөөн, эртем биле культура чечектелген, улустуң амыдырал деңнели бедөөн, ажылчы чоннарның политиктиг идепкейи көдүрүлген—амгы польша шыныг чоруктуң тодаргай демдектери ол-дур.

Биктериниң шуптувуста ышкаш, аҗы-дуңма Польшаның мурнунда ам-даа хөй-хөй улуг сорулгалар болгаш парын айтырылар, хөй-хөй ажыл барын билир бис. Эш Гомулка ол дугайын маңаа чугаалады. Ол сорулгалар чедиишкиниг шинтирлеттинген турарының магадылалы бар, ол дээрге марксизм-ленинизмниң эртеми-биле чепсеглеттинген болгаш массалар-биле сырый холбаалыг Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының шын удуртулгазы, социалистиг оске чурттар-биле Польшаның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазы болур.

Чурттуң катап турүстунуушкунунга, чаа социалистиг Польшаның турүстунуушкунунга өзүлүг күш-ажылчы маадырлыг чоруун, чүткүлүүн болган туруштуун көргүскен польша улус, польша коммунистер бодунуң планнарын болгаш бодалдарын чедиишкиниг боттандырып шыдаарынга ханы бүзүрелдиг бис.

Польшаның мурнундагы кээрегинг төөгүзү кажан-даа катаптавас арганы социализм берген. Чаа хамаарышпас. Польша социалистиг дем каттыштырылгазының ден эргелиг киржикчиге апарган. ол каттыштырылганы быжыглаарының хөрөөнге Польша улуг салыышкынын кирип турар. Социалистиг күрүнелериниң аразында ийи талалыг харылзаалар дугайында-даа азы социализм чурттарының хөй талалыг харылзааларының дугайында-даа чугаа чоруп турда, Польша Улус Республика бодунуң эвилелчилерин болгаш өңнүктерин өзүлүг аҗы-дуңма өзү-биле көрүүнүң үлегерин көргүзүп турар. «Силериниң болгаш биктиң хосталгавыс дээш!» деп эрткен чүс чылдың маадырлыг польша дамиселчилериниң ол кайгамчыктыг лозунгу биктиң хүнериниште чаа утка-биле байып, улусчу Польшаның интернационалчы политиказының чарылбас үүлү болу берген.

Польша Улус Республиканың делегей кырында ат-алдары аажок бедик. Чайгылыш чок шынчы социалистиг даштыкы политиканы чоруттуушаан, Европага болгаш бүгү делегейге хайбыының эрге-ажыктарын ол быжыг-биле камгалап турар. Социалистиг өске-даа чурттар-биле бир дөмей, Совет Эвилели аҗы-дуңма Польшаның принципиалдыг политиказын бедин-биле үнелеп турар. Социализмниң эрге-ажыктарын камгалаар, тайбыны быжыглаар дугайында чугаа болу бээрге польша улус, ооң Каттышкан ажылчын партиязы улустарның хосталгазының бедик идеалдары дээш, социализм дээш демиселчилериниң кезээде бирги одуруунга турар дээрзин эки билир бис.

Биктиң чурттарыстың аразында харылзааларның төөгүзүнге база 25 чыл мурнунда даа эге ажыттынган. Ден эргелиг эвилел болгаш аҗы-дуңма кады ажылдажылга дугайында биктиң улустарыстың эн ханы күзел-чүткүлдериниң социализм боттандырган. Совет Эвилелиниң болгаш чаа социалистиг Польшаның бодудбас найыралы төрүттүнген.

Шак бо байырлалдыг хүн бистер маңаа Совет Эвилелиниң, ооң улустарының, биктиң ленинчи Коммунистиг партиязының адынга чугаалаан чылыг сөстерни сеткилдиң онаа хайнышкыны-биле хүлээп ап турдувус. Ол сөстер дээш, ол сөстер-биле илергейлеттинген чаагай сагыш-сеткил дээш чүректиң алыысындан өөрүп четтирерин чөпшээреп көрүнер, эргим эштер. Совет кижилер боттарының польша аҗы-дуңмаларының найыралын болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын ханызы-биле билиш, аңаа бөзө шак-ла ындыг наиг найырал-биле эп-сеткилдиң өскерлиш чок каттыштырылгазы-биле харылап турар.

Хүндүлүг эштер, силерге бо бедик индирден совет коммунистериниң өмүнээзи-биле мынчаар медеглексеп тур бис: совет-польша найыралдың херээ бистерге ыдыктыг! Социалистиг Польша-биле биктиң бүзүлбас найыралывыс, биктиң аҗы-дуңма харылзааларывыс болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылгавыс улам ханы, хөй талалыг болгаш үре-түңнелдиг болзун дээш совет кижилер моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерни кылыр апаар. Биктиң найыралывыстан бистер социализмниң болгаш коммунизмниң чаа-чаа тиилелгелериниң ылан магадылалын көрүп турар бис.

Совет болгаш польша улустар биктиң бо хүнеривистеги чедиишкиннерни эң аар шылгалдалар дамчып чораш, боттарының төөгүзүнде эң кадыг-дошкун тулчуушкуннар дамчып чораш чедип алганнар. Хосталганың болгаш хамаарышпас чоруктуң идеалдары-биле сорук киргеен олар ол шылгалдаларны тудуп үнгеннер, фашист агрессорларның дүмбей каранғы күштерин чылча шапканнар, тиилелгени чаалап алганнар.

Биктиң чурттарыстың улустары ол тиилелге кайы хире аар өртек-биле чаалап алдыгаан ийик деп чүвени кезээде сактып чоруур болгаш ол тиилелгени чаалап берген кижилерге төлептиг болуруне чүткүүр. Бистер өрт-халаптарның коргунчуг хүнерин кажан-даа утпас бис, Варшаваның болгаш Минскиниң бузунду-чуурундуларын утпас бис. Майданекке болгаш Освенцимге хилиичектеттирген кижилер, Ленинградтың блокадазында хилиичектедип түрөөн кижилер биктиң улустарыстың сагыш-сеткилинге мөңгези-биле турасказал боор дириг артар. Сталинград чанында болган Курск эстпээнге болган тулчуушкуннарның киржикчилериниң, Варшаваның болгаш Праганың хостакчыларының, Берлин шүүрүгедилгениниң киржикчилериниң маадырлыг чоруу, улустарның хамаарышпас болгаш хостут догунаар эргезин санап четпес хан төөгүшкүнүг тулчуушкуннарга камгалап алган миллион-миллион дайынчыларның кызыгаар чок эрес-маадыр чоруктары хөй-хөй салгакчыларга сорук киргеен үлегер-чижек болур.

Бис мынчаар медеглээр бис: делегейниң ийги дайынының тулчуушкуннарының одунга чаалап алдыгаан түүлдер — кезээ мөңгези-биле чаалап алдыгаан түүлдер ол! Биктиң аңгы талазы-биле дайынныарывыс социализмниң төөгүлүг тиилелгелерин балай шыйып каастар аргалар тывар деп хоозун кордалдарынга ынаңмазыынар. Ындыг чүве турбас! Ооң магадылалы социалистиг чурттарның улустарының чогаадынчы, тургузукчу күш-ажылы, оларның өндүр улуг планнары, оларның бүгү талаларына боттарының аҗы-дуңма кады ажылдажылгазын хөгжүдер. Варшава Керээзиниң киржикчиларинің бүрүн өрөзин, социализмниң Европада кызыгаарларының, ооң иштинде улусчу Польшаның Одер болгаш Нисса таваракан кызыгаарының база Герман Демократтыг Республиканың барын талакы кызыгаарының айыл чок болгаш дээш болбас ыдыктыг чоруун ынаныштыг хандырып турар Варшава Керээзин быжыглаар дээн шинтирлиг чоруу-дур.

Ынчангаш удусчу Польшаның найысылалы Варшава кижи терелгеттениниң эң өжөөтен дайзыны фашизмге удур амы-тыны аткаар кагган чоруттунуп турган тулчуушкуннуң демдээ хөй-хөй качыгдалдыг болгаш маадырлыг Варшава, ам чечектелип турар социалистиг хөрлүг чараш Варшава социализм чурттарының ол дайынчы эвилелиниге бодунуң адын берген дээрзинің бир чизының төөгүлүг чөптүг чоруу бар-дыр.

Эштер! Чаңгыс аай эвис сорулга биле болгаш чаңгыс аай марксчылеиничи үзел-бодал-биле сырый каттышкан биктиң чурттарыстың болгаш биктиң улустарыстың аразында доктааган социалистиг интернационализмниң харылзаалары кайы хире үнелеп четпес улуг ужур-дузалыг боор турарын амыдырал хемчээл чок тодаргайы-биле көргүзүп турар.

Социалистиг интернационализм — аңаа буянныг чаагай күзел эвес, харын биктиң бо хүнеривистиң үрет-түңнелди берип турар тодаргай боттуг чүүлү-дүр.

Ол Совет Эвилелиниң, Польша Улус Республиканың, өске-даа социалистиг күрүнелериниң политика талазы-биле ажыктыг кады ажылдажылгазында боттаныр турар социализмниң ниити делегей системазының быжыгышкыны, социалистиг чурт бүрүзүнүң чедиишкиннери социалистиг күрүнелериниң эп-сеткил каттыштырылгалыг хөделиишкиннери-биле, оларның кайы-кайызынга дузалажылгазы-биле чарылбас холбаалыг. Социалистиг интернационализм — чүгле боттуң чуртунда эвес, харын база бүгү делегейде социализмниң салым-чолу дээш бедик хүлээлге ол. Чурт бүрүзүнүң хөгжүлдезинде национал болгаш төөгүлүг онзагай чоруктарны бедиби-ле хүндүлеп көөрү болгаш кайы-кайызының аҗ-не калбак детинчени көргүзер дээш шинтирлиг чорук ол. Делегейниң революстуг чоруулдазынга улустарның хосталгалыг, антиимпериалистиг демиселин деткириниң херээнге социализм чурттарынга онаажып турар төөгүлүг рольду ханызы-биле билири олдур.

Социалистиг интернационализм бөгүн социалистиг күрүнелериниң экономиктиг чоокшулажылгазынче угланыышкында, оларның аразында ажыл-агыйжы холбааларының бүгү талалыг хөгжүлдезинде база илереп турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң тускай XXIII сессиязының айыткан сорулгаларын шинтирлээри биктиң чурт бүрүвүстө эртем-техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедедир, ажылчы чоннарның чаагай байдалын көдүрериниң чаагай салдарын көргүзер болгаш делегей социализмниң туруштарын чигаалыг чокка улам быжыглаар дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Күрүнелер аразының харылзааларының эткен төөгүзү үе-шагның шылгалдазын тудуп шыдавас болгаш сандаран дүшкүлеп калган эвээш эвес эвилелдерни билир болгай. Ол дээрге шынында мөлчүкчү аңгыларның аразынга кайы-бир политиктиг кажарлаашкын байдалынга, кайы-бир түр каданың эргежыктарынга төрүттүнген дугуржулгалар-дыр. Ынчанмыже оларның хуу-салымы социализм чурттарының быжыгып турар кады ажылдажылгазынга таваржыр деп кыжанмайн турар, чүге дээрге, биктиң эвилеливис бүгү кижи төрелгетен ниитилелиниң хөгжүлдезинің төөгүлүг үндезин угланыышкынын илергейлеп турар болгай. Ол эвилел улустарның ханы найыралынга, оларның эчис сорулгазының чаңгыс аай чоруурунга, ооң фундаментизинге—бүгү чурттарның улустарының хостут, ден эргелиг каттыжышкынының дугайын сагыш-сеткили хайнығышкынныг күзеп чораан революсчуларның хөй-хөй салгалдарының демиселинге үндезилеттинген. Социалистиг чурттарның улустарын чогум-на ындыг найырал каттыштырып турар. Ол найырал бүзүлбас, аңаа кандыг-даа шылгалдалар коргунчуг эвес.

Социалистиг интернационализмниң принциптерине үндезилеттинген харылзаалар боду ала-чайгаар тургустуна бербес деп чүве билдингир болгай, эштер. Аңаа Коммунистиг партияларның чаңгыс аай сорулгаже угланган политиктиг болгаш идеологтуг ажылы херек. Херектиң ужуру кижилериниң угаан-медереливинден чаңгыс-ла хүн иштинде арлып чиде бербес, чүгле капиталистиг, а харын-даа феодалдыг эткен шагның артышкынарының быжыг боор турарында эвес болдур ийин. Херектиң ужуру өскележин башкалажырының, бот-бодунга бүзүрешпестиң үрезиниерин социалистиг чурттарның аразынга империалистерниң үргүлчү нептерелир деп чүткүлүүде база боор турар. Социалистиг интернационализмниң принциптерин кошкадын, харын-даа ооң чайлап турар черлерде үк чурттун социалистиг тургузуушкунунуң эрге-ажыктарынга болгаш делегей социализмниң ниити хеөрөөнге биче эвес когарал таварышкан турун болур.

Эштер! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы-биле, социалистиг өске-даа чурттарның коммунистиг партиялары-биле бир дөмей, социалистиг күрүнелериниң кады ажылдажылгазы чыл келген тудум-на улам быжыгып турзун дээш эң улуг күжеңишкиннерни киреринге белен. Бир эвес бистер, бөгүн шуптувус делегейниң чаа дайынының кыжанышкынына удур демиселди чедиишкининг чорудар болзувусса, чогум-на биктиң дайынчы кады ажылдажылгавыс ону онза ажыктыг боттуг болдуруптар деп чүве биске илдең көскү-дүр. Бир эвес бөгүн Европада айыл чок чоруктуң ынаныштыг системазын тургузары дээш демисежип турар күштер өзүп, ГФР-ниң чагырыкчы болуктериниң реваншистиг политиказынга удур демисел калбарып турар болза, маңаа биктиң даштыкы политиктиг күжеңишкиннеривистиң сырый таварыштыр аайлаштырылгазының ужур-дузазы илереп көстүп турары ол-дур.

Эштер! Бөгүн социалистиг демкаттыштырылгазының мурнунда, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң мурнунда, бо үениң бүгү-ле революстуг күштериниң мурнунда төөгүлүг харысалгалыг сорулгалар туруп турар. Ол сорулгалар коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чоокта чаа болган делегей Чөвүлел хуралынга коллективтиг ёзу-биле тодаратты-ган, ол чөвүлел хуралды белеткээринге болгаш эрттиринге өске акы-дуңма партиялар-биле кады СЭКП-даа, ПКАП-даа идепкейлиг киришкен болгай.

Биктиң үеэвистиң авангардчы күжү—делегейниң коммунистиг шимчээшкини чаа көдүрлүүшкүнүүн үечадазынче кирген деп чүвени Чөвүлел хурал бүзүрелдиг көргүскен. Чөвүлел хуралдың ажылының доозулган хүнүнден соңгаарны кыска хуусаанның дургузунда Чөвүлел хуралдың дешпидип үндүргеен идеяларының ужур-дузазы болгаш байлаа, ооң хүлээп алган документилериндө айыттынып кирген боттуг программаның мобилизаакчы ролю улуг күш-биле илереп көстүп эгелей берген. Тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук, социализм — коммунистиниң бо бедик идеалдары агрессияның болгаш дайынның күштеринге удур идепкейлиг хөделириниде бо шагның бүгү-ле антиимпериалистиг агыышкыннарын сорук киирип турар. Күчүлүг антиимпериалистиг чаңгыс аай фронт кылдыр сырый каттышпышаан, коммунистиг шимчээшкин империализмче улам-на калбак шавар халдаашкынны нептередип шыдаар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының делегей Чөвүлел хуралы марксчы-ленинчи идеяларның улам-на тиилеп турар ,күжүнүн чаа балыткалы болган. Бөгүн ленинизм — биктиң чурттарыыста социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң калбак хемчээлинде. Бөгүн ленинизм ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининиң өзүлдезинде. Ленинизм — национал хосталганың чорудулгазының чайгылыш чок калбарышкынында. Ынчангаш ленинчи херектиң өндүр чаагай тиилелгези ленинчи оруктап бүзүрелдиг чоруп орар социалистиг Польшаның 25 чыл оюнуң улуг байырлалында тодазыбиле көстүп турар деп дүрүм өзугаар чугаалап болур.

Катап төрүттүүнүүшкүнүүн хүүн таварыштыр сеймниң депутаттарынга болгаш бүгү польша ажылчы чоннарга сагыш-сеткилдің ханызындан база катап байыр чедирерин, бөзө польша улустуң чаагай чоруунга, тайбың болгаш социализмниң чаагай херээнге социалистиг Польшаның улам кайгамчык чаа тиилелгелериг болуруун күзөрин чөпшээреп көрүнер, эргим эштер.

Польша Улус Республика делгереп, чечектелип турзун!

Польша ажылчы чоннарның дайынчы авангарды—Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы делгерезин!

Польша улуска алдар!

Социализмниң аҗы-дуңма чурттарының бүзүлбас эвилели делгерезин!

ЛЕНИНЧИ НОМНАЛДЫ ХАНДЫР ШИҢГЭЭДИП АЛЫР

(Партия чырыдыышкынының түңнелдеринге холбаштыр)

Коммунистиг партиянып үндезилекчизи В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга уткуштур белеткелдер партияның идеологтуг ажылынга, марксизм-ленинизмни пропагандалаарынга чаа эң чугула үе-чада болур. Партия организациялары ленинчи юбилейге белеткенмишаан, марксисчи-ленинчи теорияны шиңгээдип алыр талазы-биле коммунистерге болгаш партия кежигүү эвес активке дузалап, хөй түүлдерни кылып турар. Ол дугайын эрткен өөредилге чылының түңнелдери тодаргай көргүскен.

Политиктиг чырыдыышкында өөредилгениң эрткен чылдагы түңнелдерин сайгарып тура, ооң чамдык онзагай байдалын көрүп болур. Ол дээрге В. И. Лениниң амыдыралчурттаалгазын болгаш ооң ажылдарын коммунистиниң болгаш комсомолчуларының хандыр өөрениринче сонуургалының канчаар-даа аажок бедзени болур. Партия чырыдыышкынының бүгү хевирлеринге баштайгы кичээлдер, «В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын өөренирингe холбашкан.

Ооң база бир онзагай түүлү кичээлдериң бедик идей-теоретиктиг болгаш организастыг дениелге чоруттунуп турганында. Владимир Ильичниң допчу намдарын өөренир 133, партия төөгүзүн өөренир 54 бөлүм, 164 политиктиг эге школа, марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң 217 школазы, теоретиктиг 121 семинар өөредилге чылын чедишкиниг дооскан. 580 коммунистер марксисчи-ленинчи теорияны бот-өөредилге-биле өөренип турганнар. Ниитизи-биле 11811 дыңнакчы политчырыдыышкынга хаара туттунган. Республикага 973 пропагандист ажылдап турган. Политиктиг өөредилгени экижидер дугайында айтырыгларны СЭКП обкомунуң, хооркомунуң болгаш райкомнарының бюроларынга, партия организацияларының хуралдарынга каш удаа чугаалажып келген. Ооң түңнелинде бо ажылга партийжи удуртулга күштелген болгаш ооң тодаргай утка-шынарлыг, дээштиг чоруу дыка белээн.

Дыңнакчыларны болгаш пропагандистерни чугула литература-биле хандырары эки-жээн. Тыва дылга В. И. Лениниң намдары болгаш политэкономияның өөредилге ному парлаттынган. Амгы үеде В. И. Лениниң шилиттинген чогаалдарының ийи томун болгаш философияның өөредилге номун тыва дылга үндүрери-биле белеткээн. Солуннар, радио болгаш телевидение дамчыштыр янзы-бүрү консультацияларны организастаан.

Партия организациялары өнөктөрнүң политиктиг өөредилгезинче кичээнгейни күштелдирген. Комсомол чырыдыышкынында пропагандистериң аразында коммунистериң саны 1967—68 өөредилге чылынга деңнээрге ийи катап өскен. «ВЛКСМ-ниң 50 чыл ою болгаш аныктарның коммунистиг кижиндилгезиниң сорулгалары» деп база «Красноярскиниң партия организациязының комсомолду удуртуп турарының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалдарын партия организацияларының хуралдарынга чугаалажып көрүп турда, аныңа өскенниң политиктиг болгаш ниити билиглери бедидер талазы-биле айтырыг онзалап демдеглеттинип турган.

Комсомол чырыдыышкынынга түңнел кичээлдер база организастыг болгаш бедик утка-шынарлыг эрткен, хөй-хөй черлерге оларны тускай зачёт хевирлиг эрттиргени солун болган. Чамдык политшколаларның болгаш семинарларның дыңнакчылары рефераттар бижээнпер.

Даштыкы болгаш иштики болуушкуннарга холбаштыр дыңнакчыларның совуургалы аажок өскен. Колдуунда-ла кичээл бүрүзүнүң этезинде политинформацияны чорудуп турган. Ол бүгү дыңнакчыларга партияның болгаш чазактың политиказын ханы болгаш шын билип алырынга дузалаан.

Эрткен өөредилге чылында политчырыдыышкынның бүгү хевирлериниң ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыны — дыңнакчыларны В. И. Лениниң теоретиктиг номналын өөрениринче хандыкшыдары болган. Владимир Ильичниң ажылдарын политиктиг өөредилгениң бүгү-ле хевирлеринге өөренип турган. Чамдык чогаалдарны канчаар өөренир дугайында сүмелерни Политиктиг чырыдыышкынның бажыңы ажылдап кылган.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ак-Даш салбырында эге политшколаның дыңнакчылары (пропагандист Ондар Хеймер-оол) В. И. Лениниң «Чүнү кылырыл?», «Базым бурунгаар, ийи базым атказар» деп ажылдарын өөренип, элээн каш кичээлдерге сайгарып көргеннер. Ак-Довурак хоорайның электростанциязында эге политшколаның дыңнакчылары В. И. Лениниң намдарын өөренип тура, ооң кол-кол ажылдары-биле танышканнар. Түңнел кичээлдерде олар чамдык чогаалдарның амгы үеде ужур-утказын ханы билирин бадыткааннар.

Партияның Таңды райкому марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школаларынга В. И. Лениниң «Базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Социал-демократияның демократтыг революцияга ийи тактиказы», «Апрель тезистери», «Марксизм болгаш тура халыышкын», «Совет эргечагырганың эдлчелиг сорулгалары», «Улуг эгелээшкин», «Коммунизмге «чөөнпээриниң» уруглар аарыы» деп ажылдарын өөренирин сүмелээн. Дыңнакчылар бо ажылдарга тодаргай конспектилерин кылганнар.

Ленинчи номналды биске өөренирииниң база бир чугула хевири теоретиктиг семинарлар болган. Кызылга 51 ындыг семинарга ооң дыңнакчылары Владимир Ильичниң кол-кол теоретиктиг ажылдарын ханызы-биле шиңгээдип алган. Ындыг семинарлар Барыын-Хемчик, Таңды районнарга багай эвес ажылдаан.

Барык бүгү районнарга эртем-теоретиктиг конференциялар база эрткилээн. Чижээ, Барыын-Хемчик районга «В. И. Лениниң «Коммунизмге «чөөнпээриниң» уруглар аарыы» деп номунга болгаш «амгы үеде делегейниң коммунистиг шимчээшкинниң стратегиязы болган тактиказы» деп темага эртем-теоретиктиг конференция бедик дениелге эткен. Аңаа партия организацияларының секретарылары, ажылагай болгаш албан черлериниң удуртукчулары, пропагандистер киришкеннер. «Элегес» совхозтуң партия организациязы В. И. Лениниң ол-ла ажылынга теоретиктиг конференцияны пропагандистериң марксизм-ленинизм үндезиннериниң школазының дыңнакчыларының база башкыларның киржилгези-биле эрттиргеи.

Революсчу теорияны бот-өөредилге-биле өөренип турар эштер В. И. Лениниң ажылдарын ханызы-биле шиңгээдип ап турар. Оларның хөй кезии шыырак билиглиг көргүскен. Чижээ, радио болгаш телевидение комитединиң ажылдакчызы эш В. Б. Тагба «Коммунизмге «чөөнпээриниң» уруглар аарыы» деп ажылды өөренип турган. Ону конспектилеп, аңаа хамаарышкан чамдык түүлдерни, ылаңгыя «Политиктиг чырыдыышкын» деп журналдан ажыглаан. Түңнел беседага эш Тагба салдынган айтырыгларга долузу-биле, теоретиктиг түүлдерни амгы байдалга харылаштыр харыылаан. Өске-даа ындыг хөй чижектерни көргүзүп болур.

Партия организациялары удуртукчу ажылдакчыларның политиктиг өөредилгезин организастаар талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан. СЭКП обкомунуң чанында удуртукчу ажылдакчыларның теоретиктиг доктаамал семинары ажылдап турар. Ооң өөредилге планында марксисчи партия дугайында ленинчи өөредиг, СЭКП-ниң идеологтуг ажылы, экономиктиг айтырыглар база эртемниг коммунизмниң айтырыгдары кирип турар.

Удуртукчу ажылдакчыларның семинарлары партия райкомнарының чанында база тургустунгулаан. Чөөн-Хемчик районнуң партия-совет болгаш ажыл-агый активинге «В. И. Ленин — СЭКП-ниң тургузукчузу болгаш баштыңчызы», «В. И. Ленин —Октябрьның социалистиг улуг революциязының организакчызы», «В. И. Ленин—Совет чазактың удуртукчузу» деп темаларга теоретиктиг конференцияларны эрттиргилээн. Партия райкомунуң, райкүүскомнуң, ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчылары Владимир Ильичниң ажылдарынга турааскаатган семинар кичээлдерин эрттирип турган. Өөредилге чылында «Марксизм болгаш ревизионизм», «Социал-демократияның демократтыг революцияга ийи тактиказы», «Дневниктен арынчыгаштар», «Кооперация дугайында» деп ажылдарны семинар кичээлдерге өөренгеннер.

СЭКП-ниң Эрзин райкомунуң чанында партия-ажыл-агый активинин школазы бодунуң программазын дооскан. Дыңнакчылар эки биилиглерни көргүзүп, школаны дооскаңының дугайында хереченнелди алганнар. Удуртукчу ажылдакчыларның чамдык кезии бодунуң идей-теоретиктиг деңнелин бот-өөредилге-биле болгаш марксизм-ленинизмниң кежээки университединге бедидип турар. Бо дээрге чугула улуг хөректин чүгле эгези деп саналы болур. Ынчалзажок удуртукчу ажылдакчыларның политиктиг өөредилгезин доктаамал, тодаргай системалыг кылдыр чорударын чедип алыр үжүрлүг.

Политиктиг өөредилгениң чедишкиниг, үре-түңнелдиг болурунуң эң-не чугула негелдези болаа пропагандист кадрларны шын шилип ап, оларны өөредип, шын белеткээри болур. Олар-биле ажылда эрткен өөредилге чылында чамдык эки талалар бар болган. Политчырыдыышкын бажыңы план ёзугаар оларның 8 семинарын эрттиргеи. В. И. Лениниң намдарын өөренир бөлүмнериниң болгаш эге политшколаларның пропагандистериниң семинарының киржикчилери Шушенское болгаш Ермановское суурларже аян-чорукту кылганнар. Партияның хоорай болгаш район комитеттери пропагандистериниң 2—4 семинарын эрттиргилээн. Колдуунда район бүрүзүнге болган методиктиг конференциялар пропагандистериниң ниити болгаш тускай билиин бедидеринге идигни берген.

Дуржулгалыг, бедик мергежилдиг пропагандистериң саны чыл келген тудум өзүп турар. Оларның аразында М. В. Селина (Бии-Хем), Х. Ч. Кудурукпай (Бай-Тайга), С. А. Эртине (Барыын-Хемчик), Д. А. Рухман (Ак-Довурак), В. Ч. Шэрай-оол (Өвүр), Б. И. Горячев (Улуг-Хем), В. М. Клейменных, Г. Т. Дятлова (Кызыл), А. П. Тырышкина (Таңды), М. Х. Конгар (Эрзин), Я. У. Савкин (Каа-Хем), комсомол чырыдыышкынының пропагандистери: С. Хертек (Барыын-Хемчик), Ю. Монгуш (Тес-Хем), В. Бавуу-Сюрюн (Улуг-Хем) болгаш ооң-даа өскелерни эң эки пропагандистерге хамаарыштырып болур.

Ынчалза-даа пропагандистерни белеткээр талазы-биле ажыл ам-даа чогуур деңнелинге чедир тургустунмаан. Оларга ылаңгыя методиктиг дузаны кончуг кошкак көргүзүп турар. Политиктиг чырыдыышкын бажыңында болгаш райкомнарда кабинеттериң методиктиг чөвүлелдеринде 234 кижи санаттынып турааа-даа, оларның ажылы ам-даа эрелгей боон турар. Мергежилдиг пропагандистериң дуржулгазын өөренир болгаш нептередир ажыл дыка кошкак тургустунган. Пропагандист кадрларны шын шилип, оларның билиин болгаш мергежилин доктаамал бедидери — бирги чергениң айтырыы болур.

Партия чырыдыышкынының түңнелдин, дээштин дыңнакчыларның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейиниң өзүлдезинден көстүр. Мону бистиң амыдыралывыста болуп турар хөй-хөй чижектерден көрүп болур. Чижээ, Каа-Хем районда В. И. Лениниң намдарын өөренир бөлүмниң болгаш эге политшколаларның 505 дыңнакчызының 70 хуузу колхоз-совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары, хөй кезии агитаторлар, марксизм-ленинизм үндезиннериниң школаларының 270 дыңнакчызы шуптузу агитаторлар болгаш политинформаторлар.

«Кызыл-Хавак» шахтазының коллективиниң бүгү коммунистери партия өөредилгезинде хаара туттунган. 19 кижи марксизм-ленинизм үндезиннериниң школазында, 10 кижи эге политшколада. Олар шуптузу мурнакчы ажылчыннар. Шахта 1968 чылда пландан ажыр 18 муң тонна хөмүр-дашты берип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип, социалистиг хүзээлгелерин ажыр күүсеткен.

Ак-Довурак хоорайның электростанциязында эге политшколаның дыңнакчылары «Лениниң номун — өг-бүле бүрүзүнге» деп кыйгырыгны ол хоорайга бир-ле дугаарында деткип, хөй-хөй номнарны таратканнар. Олар мурнакчыларның аллеязын болгаш В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга турааскаатган стендини кылган. Ол коллектив коммунистиг күш-ажылдыы планы бедик ат даап демисежип турар.

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая сүтбараан фермазында «Партия дугайында беседалар» деп бөлүм (пропагандизи Дөңгүмен Сеидимаа) ам үш чыл ажылдап турар. Ында дыңнакчылар шуптузу күш-ажылдың шалыпчылары. Ферманың коллективинге «Коммунистиг күш-ажылдың коллективи» деп бедик атты тывысканы, Улуг Октябрьның 50 чыл оюнда ол коллективти ВЛКСМ Төп Комитеди турааскаалдыг Кызыл туг-биле шаннаан. Фермада хөй-ниитичи ёзу-биле ажылдап турар клуб бар, ында уран түүлдүң бөлүмү доктаамал ажылдап турар. Комсомолчулар салбырының төвүнде спорт шөлүн дерип тургускан. Өг-бүленин культуразын бедидер талазы-биле чарыш чоруп турар.

Өөредилге чылын түңнеп тура, партия болгаш комсомол организациялары политчырыдыышкынның келир өөредилге чылынга четчелээшкинни кичээнгейлиг чорудуп турар. Ооң амгы байдалы-биле алыр болза, республикага В. И. Лениниң намдарын өөренир 249, СЭКП төөгүзүнүң 110 бөлүмнери, 114 эге политшкола, марксизм-ленинизм үндезиннерин өөренир 218 школа, 127 теоретиктиг семинар ажылдаар. Партия чырыдыышкынының янзы-бүрү хевирлеринге 17082 ажыг кижи хаара туттунар.

Комсомолдуң политиктиг чырыдыышкынының системазында чаа өөредилге чылының онзагай түүлү болза комсомолчуларның ленинчи бүгү-эвилел эдлчёдүнге киржири болур.

Партия, комсомол организациялары эрткен өөредилге чылындан чогуур түңнелди кылып, аңаа илерээн четпестерни чайладыр дээш чогуур хемчеглерни алыр үжүрлүг. Чамдык школалар, бөлүмнер, семинарлар кичээлдериниң идей-политиктиг деңнелиниң кулузу, өөредилгениң амыдыралындан хоорук чоруу, дыңнакчыларның кичээлдер үзери, пропаганданың техниктиг керекселин ажыглавайн турары, пропагандист кадрларны белеткээриниң тодаргай болгаш доктаамал системазының чогу, бот-өөредилгелиглер биле ажылдың кошкаа болгаш ооң-даа өске четпестер ам-даа бар. Бо бүгү болаа партия хооркомунуң, райкомнарының база ВЛКСМ обкомунуң талазында политиктиг өөредилгениң системазын ам-даа кошкак удуртуп турарын херечилеп турар.

Келир өөредилге чылында марксисчи-ленинчи теория-биле холбаштыр В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга турааскаатган юбилейлиг материалдарны база СЭКП ТК-ның июнь (1969 ч.) Пленумунуң шиптирии, коммунистиг болгаш ажылчын партиларның делегей Чөвүлел хуралының документилерин партия чырыдыышкынының системазының бүгү хевирлеринге хандыр өөренири эртежок чугула. Политиктиг өөредилгени юбилейлиг чылдың негелделеринге дүүштүр тургузар төлээде, чер-черде партия, комсомол организациялары аңаа белеткел ажылдарын бүгү тала-биле күженнишкиниг чорудар ужурлуг.

Д. ТИНМЕЙ,
СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң Политчырыдыышкын бажыңының эргелекчиин.

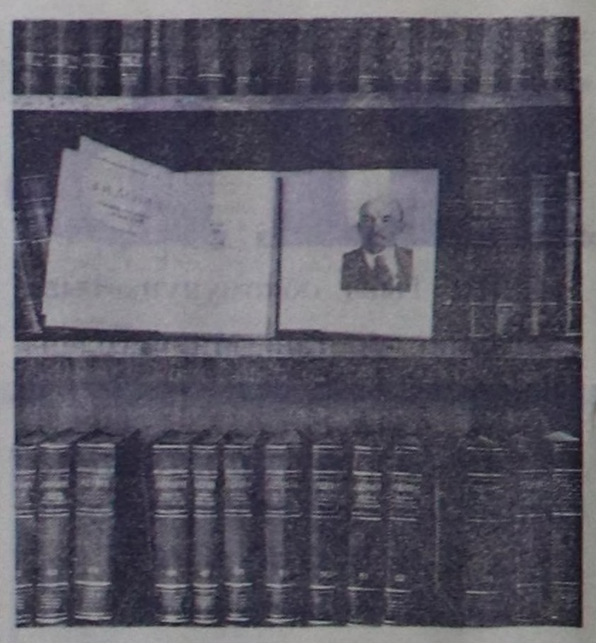

Москва. 1965 чылда В. И. Лениниң Чогаалдарының Долу чыылдазының бешки үндүрүлгезин дооскан. Ам юбилей хүннеринге уткуштур ооң 110 муң тиражын база үндүрер.

ЧУРУКТА: В. И. Лениниң Чогаалдарының Долу чыылдазының бешки үндүрүлгезиниң номнары.

Э. Евзерихиниң фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ыраккы одарда

Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң «Май 1» салбырында Сат Шактар-оол, Моокпан Почта олар чылгы мал кадарарына 12 чылдың дургузунда доктаамал ажылдан келген. Бо хоочун чылгычылар В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш, социалистиг чарыска киришиннээн, алган хүзээлгелерин эки күүседин турарлар.

Олар эрткен берге кыштан 400 ажыг чылгыны менди, эки күш-деңгелдиг кылдыр ажырган. Төрүүр 100 беге онаштыр 85 кулунну менди адырын хүзээнгеп, төрээн 104 беден 102 кулунну камгаалан алган. Ол болза, оларның чылгы кадарын келген бүгү чылдарындан эң-не бедик көргүзүг болуп турар. Бо ийи малчын белеринің кызыраар чорун болдурбазын чедип алган. Эдержилгеге чогуур үезинде улуг кичээнгейни салып турар.

Шактар-оол биле Почта малдың чайгы семиртилгезин чеп организастан турар. Олар ам боттарының кадарын турар кодан чылгызын Кижи-Хем бажында коктуг-шыктыг чайлагда чедире берген.

Чылгычылар чүгле малдарын семирти одарладын турар эвес, харын мал чеми сиген белеткээринге база-ла идепкейлиг киржип турар.

А. ДОРЖУ.

Олут чок кижи

Улуг-Хемниң Хендерге девискээринде чайын мал одарладырынга кончуг таарымчалыг, коктуг-шыктыг сериин чайлаглар бар. Ол чайлагларда «Улуг-Хая» совхозтун каш чүзүн малдары одарлап турар. Чайлагларда мал семиртип турар малчыннарның доктаамал аалчызы—мал эмчизи Дамдың Шойгар-оол. Ол барык-ла хүннүң чыгыы 70—80 километр берге орукту аттыг эртип, малчыннарның аалдарынга барын, малдарның ниити байдалын, аарыг-аржын хынап көрүп, малчыннарга чогуур дузаны чедирип турар.

Дамдын Шойгар-оол Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумун дооскан, 1952 чылдан бээр мал эмчизи болуп ажылдап келген. Ол мал эмнээринге 17 чыл дургузунда ажылдап келгеш, болунун хөрээнин ёзулуг мастери апарган. Олут-чыдын чок, кежээ кижи деп, ону малчыннар мактап турар.

С. БИЧЕ-ООЛ.

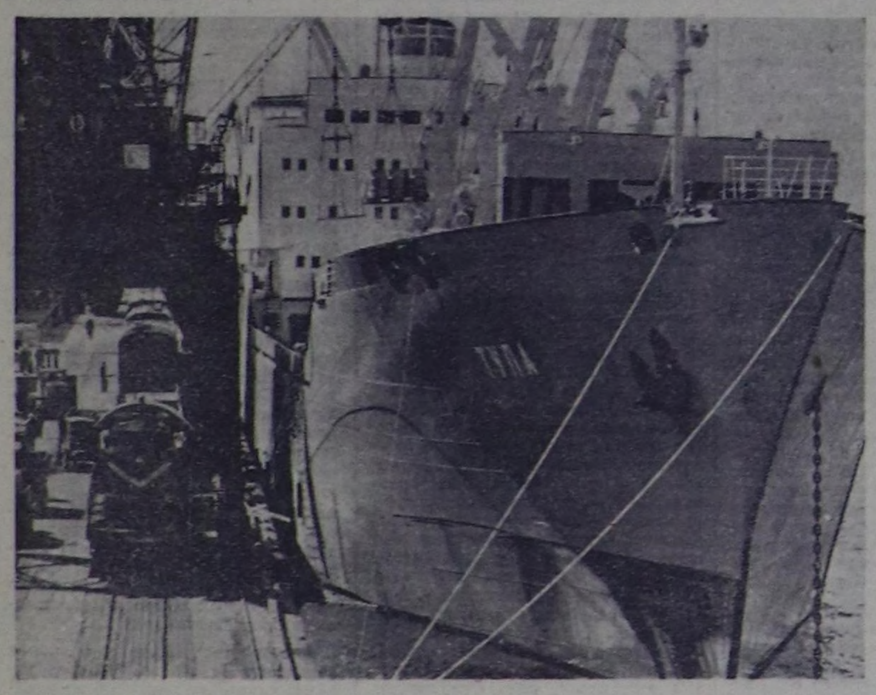

ЛЕНИНГРАД. Далай өртээлинге хөй суднолар аргыжылгазы эгелээрде. Балтий далайның пароход эргелелинге чаа-чаа суднолар немешкен. Далай өртээлинин чүдүрүлге черинде «Тула» теплоход иэзп турупкан. Ону Совет Эвилелиниң чагыын ёзугар Герман Демократтыг Республикага бүдүрген. Чаа судно кедүрүлге краннары-биле дериттинген. Чүүк дүжүрер болгаш чүдүрүлге ажылдарын олар дыка чиигедир. Кол машинаны чорудулга туружундан башкарар. Өрээлдер эки дериттинген. Олар кылымал климаттыг.

Бо чыл сеелзүрээме чедир Ленинградка ындыг база беш судно келир.

ЧУРУКТА: далай өртээлинде «Тула» теплоходту чүдүрүп турары.

И. БАРАНОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АРБЫН ДУК

Беш чыл планының дөртку чылында күрүнеге хөй дукту садар дээш Бии-Хем районнуң хойжулары кызымаккай ажылдаан. Ам кыргылда пунктуларындан күрүпениң белеткед черлеринче 70 муң хире хойнуң дүгүн чүдүрүп чоруткан.

Районнуң ажыл-агыйларының аразында «Өөк» совхоз бир хойга онаштыр ортумаа-биле 3 кг чедир дукту алган.

Хойжулардан «Хадың» колхозта Донгак Доржу хой бүрүзүнден 4 кг чедир дукту кыргааш, мурнуку одуругда чоруп турар.

МУРНАКЧЫ ХОЙЖУ

Ховалыг Доржу «Большевик» совхозка алды чыл улаштыр чылгы кадарын келген. Ол ийи чыл мурнунда кадарары-биле бир кодан хойну хүзээн алган. Кызымак малчын бо чылын улуг чедишкиниг болган. Чүс хойга онаштыр 94 хураганны менди доруктуруп, бир хойдан 2,8 кг дукту кыргып алгаш, совхозтуң мурнакчы малчыннарының санынга кирген.

Хойжу боду 10 тонна сиген белеткээрин хүзээнген. Ам Арыскан деп черден сигенни кезип эгелей берген.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Ажыл-ишчи кырганнар

Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозта 82 харлыг Кол Сандыыжан биле 74 харлыг Честяков Лопсан оларны улус мактап турар. Оларның кайызы-даа пенсияже шилчээн хирезинде, ажыл кылбайн аңаа олурбас. Ийи кыргаа часкы үеде 8 тонна өдекти кыжын мал адаанга урары-биле бөлүп белеткээн. Ооң соонда совхозтуң күрүнеге дужаар малдарын Оо-Хем деп черге семиртп кадара бергеннер.

Д. АЙР-САНАА.

Чайгы курстар дугайы

УЛАМ-НА ДЭЭШТИГ БОЛДУРАР

Бо чайын республика найысылалынга болган өске областарга-даа башкыларнын элээн хөй курстары эрткенин билир бис. Чаа программаларже шилчип турар үеде ол ужур-дузалыг. Өөредилгениң деңнелин бедидер, башкылаашкынны эртемге үндезилээш чорудар негелде тургустунуп кээп турда, билиг бедидериниң курстарын организастаары кончуг чоптуг.

Математика башкыларының семинарынга 31 кижи киришпивис. Семинар 20 ажыг хонукта үргүлчүлээн. Математика эртемнинде чаа түүлдерни лекциялардан дыннап, билип алдывыс.

Теория болгаш практика талазы-биле биливисти улам байыдып, үнелиг сүмени алгавывыс өөрүнчүг. Өөреникчилериниң психиказын эки билип ап, оларның сагыш-сеткилинче ханылап кирери чугула дээрзин башкы институдунда психология башкызы Г. В. Бажутина биске база катап сагындырды. Уругуун төрүмелиннен онзагай байдалынче сагыш салыр дугайында лекциялар черле солун.

Ол-ла институттуң башкызы Н. Г. Попованың «Математика логиказынын» дугайында лекциялары билиг шыгжамырынга улуг өзүлдени бээр болду. Ол ишкаш класстан даштаар ажылдарны организастап чорударының болгаш черле практиктиг ажылдарны эрттиреринин талазы-биле башкы Л. А. Саттың лекциялары биске улуг өөредилгиг болган.

Семинарның түңнелинде методиктиг арга-дуржулга солчулгазы болган. Ону башкылар билип бедидер институттуң ажылдакчызы А. Г. Макалова эки удурткан.

Семинарның киржикчизи кижи болганымда, чамдык түүлдер талазы-биле эш-өөрүүн сүмезин алыксадым. Республикада мурнакчы математиктерни чалап алгаш, оларның аргадуржулгазын дыннаан болаа черле кончуг эки ийик. Бистин школаларывыста ындыг башкылар бар-ла болгай. Чижеглээн-даа болза эртемнер гайы-биле дыннаар лекцияларның программазын семинар эгелээр мурнунда ай бурунгаар дыннадып берип турза эки деп саналым бар.

Ооң-биле чергелештир институтту чаа дооскаңнарның теория талазы-биле билин шыырак болур-дур, чамдык теоретиктиг лекцияларны чаа дыннап эрткен болгавда оларга билдингир-дир, харын оларның орнунга үр үеде семинар эртпээн башкыларны келдирер болза ажыктыг-дыр. Ынчангаш аныяк башкыларны район иштинин методика каттыжыышкынарынга киирзе ажырбас деп бодаар мен.

Семинарның соолгу хүннеринде экскурсияларны организастаар болаа чугула деп бодал бар. Дыңнакчыларны чурталга черн-биле хандырарын башкылар билин бедидер институт моон соңгаар эки сагыш салырын дилээр апаар.

С. ДУГАР-СЮРЮН,
Чаа-Хол школазының башкызы.

Улуг-Хем район.

ЧЭЭРБИ ХАРЛААН АЖЫЛ-АГЫЙ

Чодураажылар бо хүнүү четтикшейн манап турганнар. Чүгле манап эвес, харын аңаа төлептиг ужуражыр, хол куруг болбас дээш, шудургу ажылдааннар. Бо-ла болгай, үр манаашкын, колхозтуң амыдыралында бир кескү хүн —үндезилеттинмеенинден бээр 20 чыл ою.

— Эргим эштер, колхозчулар, чалаткан аалчылар! Бүгүн төрээн колхозувустуң чээрби харлааныв байырлап турар-дыр бис. Бо дээрге ындыг-ла үр эвес хуусаа. Кедээ ажыл-агыйны коллективизастаарының ленинчи идеязының чайынначак тиилелгезиниң бир кескү чижээ бистиң артелиистиң бөгүнгү амыдыралындан безин көстүп турардыр. Чедишкиннер бар, ынчалза-даа сорулга ам-даа эки ажылдаары — деп, байырлыг хуралды ажыдып тура, баштаар черниң даргазы Олег Сыямбилович Ким чугаалады.

— Колхозтуң партия организациязының секретары Ч. Дажыраа илеткелинге артельдин хөгжүлдезин тодаргай фактылар, саннарга көргүскен. Бо байырлал таварыштыр кылган хөй кижи олурар ногаан театрның иштин долдур олурупкан колхозчулар ону кичээнгейлиг дыннаан. Оларның аразында баштайгы колхозчулар, үндезилекчилер И. Шойдак, С. Адыяа, Е. Чагдымаа, О. Болат-оол, Ч. Баткар олар база бар. Хоочун колхозчуларның онуг портреттери эң кескү черде астынган.

Юбилейни уткуп тура, Тес-Хемнин «Чодураа» колхозу күрүне мурнунга планныг онзалгаларын күүсеткен: чартык чылда эт садары 117, сүттүү—170 хуу болган. Дүк садарының чыл планы база күүсеттинген.

20 чылдар мурнунда турганынга деңнээрге, бода мал 6,8, шээр мал 8,7 катап көвүдээн. Малдың уксаазы экижип турарындан продуктулуу бедээн. Бир эвес 1949 чылда хой бүрүзүнден ортумаа-биле 0,9 кг дукту кыргып ап турган болза, ам ол саң 3 кг чедир өскен. Төрүүр 100 баш малга онаштыр төл камгалап алыры 1,3—1,4 катап көвүдээн. Тарылга шөлүнүң хемчээли оранчок улгаткан.

Колхозтуң экономиказын быжыглаарынга төлептиг салыгны киирип турар мурнакчы кижилериниң аттары чоргаарал-биле дыңналып турду. Волгоград, Шушенское чоруур туристи путёвкалар, өртектиг барааннар-биле шаннатканнарга байырлыг хуралдың киржикчилери изиг адыш часкаашкыннар-биле байыр чедирген. Чартык чылда 934-тен 939 кг чедир сүттү сагган саанчылар Чедей Баткар, Мапырык Нурзат, чүс хойдан-на 108—116 хураганны менди доруктуруп, 3,7—4,2 кг дукту хой санындан кыргып алган хойжулар Шимит Серен, Борис Сырат, Максим Сувандин, Емчур Данзурун, 215 хураганны хүзээп алгаш, доруктуруп азыраан Анна Кеский-оол, хову ажылдарынга шылгараан механизаторлар Хая Шагаанчы, Дүмен-Байыр Севилбаа, тудугжу Шагдыр-оол Укей, инек кадарчызы Чикей Соян, чылгычы Хүлер-оол Шойдак, кызымак аныяк специалист Марта Борбак-оол дээш өскедаа он-он ишчилер бо төөгүлүг хүнде шаннатканнар.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективтери: Хараал-Тейниң сүт-бараан фермазы, чүс хойга онаштыр 112 хураганны камгалап алган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Иван Симчитович Данзурун удурткан № 1 бригада эрестиг ажылдаан деп демдеглеттирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязында барган депутаттың бодунуң колхозчуларынга 20 чыл ой таварыштыр чоруткан телеграммазын номчуурга, колхозчулар бедик кедүрлүүшкүнүүт адыш часкаан. Байыр чедирген телеграммалар. чедишкиннерни күзээн чугаалар улажып-ла турган. Оларның чамдыызы төрээн колхозундан баштайгы күш-ажылчы базымны алгаш, республиканың янзы-бүрү булуңнарында ажылдап турар. Колхозтуң ындыг чоргаарлары хөй: эртемденнер Ю. Аранчын, А. Куваа, чуруукчу С. Ланзыы. Советтер ажылдакчызы И. Кунчун, кедээ ажыл-агый министриниң оралакчызы И. Сувандин...

Бот-тывынгыр уран түүлдүң коргуулгелери, спортчу маргылдаалар, оюн-тоглаа байырлалдың база чугула кезээ болган. Ногаан театрның чанында магалыг ширигтиг шыкка 64 могенин хүрежи, 5 команданың хол бомбуунге ужуражышкынны хой корукчуларны чыгган. Районнуң ажыл-агыйларындан ангыда Эрзиндеп шилиндек моделер, хол бомбуунуң командазы келген. Дөртку салыгда арткан моделер бо: Иван Магавал—сельхозтехникумнуң студентизи (Эрзиниң Ленин аттыг колхозтан келген), Сүндүвей Монге—«Тес-Хем» совхозтуң экономист-бухгалтери, Иван Дупчур—«Чаа орук» колхозтуң чолаачызы, Василий Шимит—Самгалдайның харылзаа белдириниң ажылдакчызы.

Дөрт могенин хүрежи үр болбаан. Ооң соонда арткан ийи моге С. Монге биле И. Магавал, көрүкчүлерни шылаттаан. Мурнуку удурланыкчызын октаан аргазы-биле Магавал онаан ашкаш, шүүлүп үне берген. Могенин шаннаны — аът.

Хүреш төнгелек турда, чүгүрүк аттарның аскын тыртыпкан. Бирги черде «Ак-Эриктиг», дараазында «Чодураа», «Чаа орук» колхозтардан келген аттар. Ход бомбуунге бирги черни район чемпиону, «Чодураа» колхозтуң командазы ап, чемпион адын бадыткаан.

Чодураажылар юбилейни күш-ажылчы белектерлиг уткуп, эки байырлап эрттиргеш, чугула кампания—мал чеми белеткээринче киришкен.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынын» корр.

Эш В. ГОМУЛКАНЫҢ чугаазы

ВАРШАВА. (СЭТА). ПАП агентилелдиң дамчыдып турары-биле алырга, ПКАП ТК-ның бирги секретары В. Гомулка июль 21-де сеймниң байырлыг хуралынга чүве чугаалааш, Польшаның төгүзүнге чаа арын 25 чыл мурнунда ажыттынган деп онзалап демдеглээн.

Эжелекчилерден баштай хосталган польша хоорай Хелмге Национал хосталышкынының Польша комитедин тургускан турган деп, оратор чугаалаан. Ол комитеттиң турган чери болгаш ооң-биле кады Улусчу Польшаның баштайгы найысылалы, ооң кавйы Люблин хоорай болган.

Ол үеде эң чугула сорулга болза, гитлерлиг Германияны туюлунга чедир чылча шавар дээш демиселге польша улустуң салыышкынын көвүдедири болуп турган. Национал хосталышкынның Польша комитединиң беш ай ажылчорудулгазының түңнелинде, улусчу польша шеригиниң хүрээлелинге бо үениң чепсээ-биле дериттинген 286 мун солдаттар бар апарган. Дайынның төнчүзүнде, тодаргайлаарга, 1945 чылдың чазынында, биске чепсегленген 400 мун кижи турган, оларның 185 мунну чазын чоруткан улуг-улуг тулчуушкунларга киржип, бүгү Польшага хосталганы берген болгаш гитлержи дерзинделди туюлунга чедир ашкан тиилелгече шинтпирлиг салдарны чедирген.

Гитлеризмни туюлунга чедир чылча шаварынга поляктарның киришкен чоруу келир үеде герман агрессиядан Польшаны болгаш Европаны камгалаар сорулгалыг төгүлүг шинтпирлерни, Одер болгаш Нисе-Лужицкини таварып эрткен польша черлерни, а ол ышкаш Щецин-биле катай Балтийниң эриктерин Польшага эгиткен шинтпирлерни хүлээп алырынга улуг рольду ойнаан.

Үндезинге үш күрүнелерниң Ялта конференциязының шинтпирлери салдынган Польшага хамаарыштыр чөптүр болуп турган Потсдам дуржулгазын польша улус делегейниң ийиги дайынының чылдарында хемчээл чок качыгдал-түргедел-биле болгаш чидириглер-биле чедип алган. Польша улуска удур гитлержи үүлгедиглерни кижи санап четпес, 6 миллион өлүрткен болгаш хилинчектеттирген кижилер — чоннуң санының 22 хуузу — коргунчуг ужур-утказы кажан-даа уттундуруп болбас сан-чурагайлар ол-дур. Ынчаарга Польшага таварыштырган когараллың хемчээлдери ооң-биле кызыгаарлаттынмайн турар.

Польша улусту бүрүү-биле узуткан чок кылырының араатанзыг планнарының туюлунга чедир боттанмайн баргаш чоруу Совет Эвилелиниң, ооң маадырлыг армиязының шинтпирлиг эчы-хавыязыдыр дээрзиниң дугайын бистер бөгүн база катап сактыр болзувусса чогуур деп, В. Гомулка уламчылаан.

Фашизмни чылча шаварынга кол рольду Совет Армия ойнаан деп, В. Гомулка демдеглээн. 1939 чылдың сентябрь 1-ден 1945 чылдың апрель 20-ге чедир үениң дургузунда гитлержи кургаг чер шериниң бүгү чидириглериниң 80 хуузун Совет Армия таварыштырганын гитлержи армияның чидириглериниң дугайында чажыт рапорттар херечилеп турар.

Совет Эвилелиниң улустары бодунуң тиилелгезин санап четпес каража-когараллар-биле чедип алган. Дайынның чылдарында 20 миллион совет хамаатылар бистиң ийити тиилелгеге дээш амы-тынын берген. 600 мун совет солдаттар польша черге амы-тынынан чарылган. Совет дайынчыларның мага-бодунуң сөөгү Европаның бүгү-ле социалистиг чурттарының черинде мөңгежин чыдар.

Национал хосталышкынының кол быразы болгаш Польшаның күжүнүң база хамаарышпас чоруунуң магадыларды кылдыр ажылчы ажыгның партиязының көрүп турганы польша-совет эвилел делегейниң ийиги дайынының чылдарында бодунуң төөгүлүг шылгалдазын туткан деп, В. Гомулка чугаалаан.

Дайызынга удур демиселди Совет Эвилели-биле кады чорудуп турган чоннуң шериг күжениишкиннерин организаставышаан, аныяк улусчу эрге-чагырга ооң-биле чергелештир ийитилел тургузууп социалистиг ёзу-биле чаарты тургузарынче кирипкен. Чурттуң мурнунда туруп турар үндезин сорулгаларны чүгле ол орук-биле чораап шинтпирлеп база хөгжүлдениң чаа перспективаларын аңаа хандырып болур турган.

Польша демократияның лагериниң чүвениң алызын бодаар политиказынга реакциялыг күштер Совет Эвилелинге хамаарыштыр калчаалыг өжөөтен чорукту, антикоммунизмни болгаш Польшаға дайын мурнундагы тургузуғну катап тургузар дээн реакциялыг чүткүлдү удурланыштыр салып турганнар.

Польша реакцияның лагери антигитлержи эвилел буступ дүжер деп кордап, барының талакы күрүнелер бойнап дүшкен эрги ёзуну болгаш буржуаз корум-чурумну Польшага күткүптер боор деп мынаныр турган деп, В. Гомулка медеглээн.

Национал хосталышкын дээш, гитлерлиг Германияга удур демиселди болгаш улусчу эрге-чагырганы быжыглаары дээш польша реакцияга удур демиселди чүгле хары угда чорудары польша улуска шинтпирлиг тиилелгени хандырып шыдаар турган.

Польшаның катап төрүт түүүшкүнүн Совет Эвилелиниң армиязының тиилелгезибиле, а бистиң Төрээн чуртувустуң келир үедеги хамаарышпас догуннаашкының—социализм-биле холбаштырган чаа политиктиг концепция — кап-каш оң чылдарда польша ажылчын шимчэшкининиң дуржулгазын шүгүмчүлелдиг ёзу-биле үнелеп көргенинің түңнели болган, польша улустуң бүгү эң чаа төөгүзүнүң дургузында хосталгалыг демиселиниң ханы төөгүлүг дуржулгазының базазына ол концепция өзүп үнген.

XVIII үс чылдың төнчүзүнде хамаарышпас чоруун чидиргенден бээр польша улустуң хосталга дээш демиселиниң дугайын чугаалаан, ооң идегелдери чүгле бистиң үс чылывыста Россияга баштайгы социалистиг революцияның тиилээнинің соонда боттанган деп, В. Гомулка онзалап демдеглээн. Октябрьның социалистиг улуг революциязы күштериң туруп турган дедизигүүрүн үндезинин-биле өскерткен болгаш Польшага хамаарышпас чорукче орукту ооң-биле ажыдып берген. Европейжи реакцияның челенгинжи—хаанныг ёзу буступ дүшкен, өске-даа кулданыкчыларының дужулгези ойтур окталтырган. Польшаның болгаш дарлаттырган өске-даа чурттарның бот тодараттынар болгаш тускай догуннаан күрүне болур эргеин Совет эрге-чагырга бир дугаарында чарлаан.

Революцияның сорук кириикчи салдары бүгү Европаның депшилелиг күштерин быжыглаан болгаш польша улустуң мурнунга хосталгаже орукту ажыткан.

1918 чылда Польша хамаарышпас чорукту чедип алган, ынчалза-даа ол хамаарышпас чорук божаңнаап, быжыг эвес болуп турган. Күрүне эрге-чагыргазы реакциялыг күштериң холунга барган, ол күштер чоннуң качыгдалының дуржулгазындан түңнелдерде кылып билбес, долгандыр болуп турган революстуг чаартылгаларны билбес-даа турган.

Польша ажылчын аңгы төөгүлүг үениң боттуг негелдерин хамыктан дээре билип турган, чүге дээрге, ооң боттуг эрге-ажыктары хамаарышпас чорукту чедип алырының болгаш дайын соолунде социалистиг ийитилел корум-чурумун тургузарының айтырыынга мөөңнеттинин турган. Польша пролетариаттың аңгылыг эрге-ажыктары-биле польшаның национал эрге-ажыктарының аразында принципиалдыг чаңгыс эп туруп турган. Ынчанган төлээде, Польша ажылчын партия — марксисчи-ленинчи партия ажылчын аңгының политиктиг идеяларын илереттишаан базз ооң төөгүлүг чүткүлүн болгаш турасоруун боттандырбышаан, Польшаны катап төрүттүндүрериниң концепциязының чаяакчызы болуп шыдаар турган болгаш болган-даа.

Совет Эвилелиниң фашизмни ашкан тиилелгези Польшага чүгле хосталганы берген эвес, ол тиилеге польша ажылчын аңгыга, польша күш-ажылчы чонга эрге-чагырганы чаалап алырының болгаш Польшаны империалистиг системаның хүрээлениңдеи үндүрүп алырының болдунар аргазын тургускан. 25 чыл мурнунда польша демократияның лагери Польша ажылчын партиянын удуртулгазы-биле ол болдунар арганы ажыглап шыдаан болгаш бистиң чуртувусту чаа, социалистиг төөгүлүг орукче үндүрүп шыдаан.

Польшаның хамаарышпас чоруунуң айтырыы социализмбиле чарылбас холбаалыг, бистиң Төрээн чуртувус чүгле социалистиг күрүне болуп Европага догуннап болур, чедишкининг хөгжүп база бодун айыыл чок байдалда кылдыр медереп болур дээрзин төөгү бадыткаан.

Хосталганы чедип алгандан бээр эрткен орукче хая көрүп көргеш, бистиң доозуп турарывыс 25 чыл польша улустың төөгүзүнде эң-не эргилелиг болгаш ооң-биле кады эң-не үре-түңнелдиг үе болган дээрзин көрүп турар бис.

Ол үеде бистиң мурнувуска национал үш кол сорулга турган:

Биреэде, польша күрүнени ооң чөптүг, чаа кызыгаарларына катап тургузар, ооң хамаарышпас чоруун, айыыл чогун болгаш тайбың хөгжүлдезин хандырар ужурлуг турган.

Ийиде, социал эде тургузуушкунуун хөрөөн боттандырып, чаа төрүттүүүп турган тургузугну дайзыннарның халдаашкынларындан камгалаар ужурлуг чоннун улусчу күштүг эрге-чагырганын тургузуп, ооң чедишкининг хөгжүлдезин хандырары эргежок чугула.

Үште, чуртту үрелишкиндеи эде кодуруп, үе-шак талазы-биле маргылдаага тиилээр болгаш кезээ шагдагы хожудангай чорукту узуткаар херектиг турган.

Эрткен 25 чылдың чедишкиннери улуг күжениишкиннерни болгаш эвээш эвес күштерни негеп турган. Ол бүгү бергелерни бистер чүге чедип алган бис дээрге, бистиң партиянын болгаш ону долгандыр чоннуң фронтузунуң чаңгыс эвинге сырый каттышкан польша социалистиг демократияның күштери боттарының келир үеэин көзээде тода билип, Польшаның салым-чолун чаа, деңшилгелиг ийитилел системазы-биле, социализм-биле холбаштырып турганында болур.

Экономиктиг болгаш ийитилел кодурлуушкунуун күчүлүг челенгинжи чурттуң социалистиг индустриализаастаашкыны, амгы үениң улуг үлетпүрүн тургусканы-дыр. Дайын мурнундагы үе-биле деңнээрге, Польшага үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 14 катап көвүдээп, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның саны 4,5 катап өскен.

Ол чылдар дургузында муңмуң үлетпүр бүдүрүүгелерни тудуп, калбарткан бис, чурттуң кажан шагда хожудангай турган районнарында үлетпүрүнүң чаа төптери тургустунгулаан.

Барын талакы черлерни онаа кыска хуусаада катап тургузуп, ооң экономиказын хөгжүткен бис, олар хоозраан байдалга тургулаан болгай. Бо хүннерде оларда амыдырал кидин хөгжүп, ажыл болгаш өөредилге хайныл турар. Ол черлер Польшаның өске-даа черлери-биле бүрүн каттышкылаан. Оларда барык 9 миллион поляктар чурттап турар, оларның чартык кезин ол черге төрүттүнгүлээн. Барын талакы черлер Польшаның национал орулгазының 23 хире хуузун берип турар.

25 чыл дургузында кодээ ажыл-агыйда, тудугда, культура, эртем талазында болгаш социал чаартылгалаанда чедишкиннерни тодаргай чугаалааш, ПКАП ТК-ның бирги секретары делегей айтырыларының байдалына доктааган. Европаның социалистиг чурттарының хосталгалыг демиселиниң одунга канаттынган, национал болгаш аңгы талазының эрге-ажыктары ийити болуп турары-биле, сорулгаларың болгаш күзелдерниң ийитиги-биле быжыглаттынган эвилели ол чылдарның дургузында камгалалдың күчүлүг өжүү болу берип, бүгү делегейде тайбыңның кол чөлентинжи апарган дээрзин ол демдеглээн.

Европага тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктун айтырыы ам-даа ажык айтырыг болуп турар деп, В. Гомулка чугаалаан. Амгы үеде Европага дайын чорудулгазы барык болдунуп болбас-даа бол, дайынның болу берип болгу дег айыылы ам-даа бар. Ол болза империалистиг күрүнелерде, ылаңгыя барыын-герман чагырыкчы бөлүктерде бар. Олар болза бо хүннерге чедир-ле делегейниң ийити дайынынга улустарның тиилелгезинің түңнелдерин эде көөр дээр күзелдериндеи, хамыктын мурнунда Европада туруп турар күрүне кызыгаарларын өскертир дээр күзелдериндеи ойтадавайн турарлар болгай.

Харын-на бо тодаргай түңнел-биле Германияның Федеративтиг Республиказының политиказын хамыктын мурнунда көрүп, түңнеп турар бис. Бистиң дивизистиң тайбың хөгжүрүүнүн болгаш Европада бүгү улустарның айыыл чок чоруун хандырарының кол негелдерин болза Европада ам туруп турар кызыгаарларның, ооң иштинде Одер биле Нисе-Лужицкиниң кызыгаарын база герман ийи күрүнениң—Герман Демократтыг Республика биле Германияның Федеративтиг Республиказының кызыгаарларының бузулбас болурун хүлээп көөру болур деп үвеге Бонида безин бичин-даа бол чигаинмейн турар хире.

Бо бодалды удуртулга болдуруп алгаш, бо чылдың майының 17-де бис болза бодунуң үезинде Польша биле Герман Демократтыг Республиканың аразында чарган ол кызыгаарларны хүлээп көөр дугайында Керээ-биле бир демей, Одер биле Нисе-Лужицкиниң ынчаар эрткен кызыгаарларны туюлунга чедир хүлээп көөр дугайында айтыыг талазы-биле Керээни Польшаның болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразында чарар деп саналды кинрген бис. ГФР-ге ол кинрген саналывыстың дугайын ГФР-де албанның-даа ёзузуби-ле, аңаа-даа канчаар көрүп турганының байдалының талазы-биле бөгүн хапылап турбас бис. Бистиң саналывыска харыы бээрин ам-даа маңап турар бис.

Ынчалза-даа боттарының ийитилелинге хамаарыштыр барыын-герман башкарыкчы бөлүктериниң эзлеп турар туруштарындан түңнелдерни бис кылып шыдавас бис. Боттарының туруштарын национализмге үндезилеп тургузары, ону нептередип, «Дойчланд, Дойчланд үбер Аллес» дээр империалистиг болгаш гегемонистиг чаңчылдарны нептередип база катап төрүттүндүрүп турар күштерге чагырткан меге нүүлдүг түүлдер-биле чоннун медерелин тооредип турар чорук Германияга-даа, Европага дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының-даа болгаш тайбыңнында-даа хөрөөнге эки чүү-даа берип шыдавас.

Бундестагка соңгулдалар — ГФР-ниң иштики хөрөө-дир. Ынчалзажок ол соңгулдаларның соонда милитаризмниң, национализмниң болгаш реваншизмниң күштери быжыг бээр бе азы кошкай бээр бе дээр дугайында байдалды Европа тоомча чок көрүп болбас дээр дугайында Бонн чогуур бодалдыг болуп дээраа билдингир.

Бистиң саналывысты Германияның Федеративтиг Республиказында болгаш барыын күктүң оске-даа күрүнелериндеи канчаар хүлээп алганы ооң-биле холбаштыр немец хөй-ниитиниң аразында калбарган чугаалажыышкыныар болза Польшаның барыын ыызыгаарын хүлээп көөрүнүң айтырыы долузу-биле болгаш бүрүү-биле хүлээп көөрүнүң ойунде келген болгаш ону кым-даа хүн айтырыындан дужурун болбас-деп чүвени хереченлеп турар-дыр.

Бундестагка соңгулдаларның соонда чазакты тургузар кижилерге Польша-биле болгаш Чөөн Европаның социалистиг өске-даа күрүнелери-биле харылзааларын таарымчалыг болдурарынга, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга күзелдиг бис. Ынчалза-даа бис диппеп боттарының берип турган бүзүреднишкиннеринге найыхире шынчы болуп турарынга хамаарыштыр боданып көөрүнге үе-шак ам-даа бар-дыр.

Социалистиг чурттар Будапештиге болган чөвүлел хуралга үндүрген Кыйгырыынга Европага айыыл чок чоруунун, кады ажылдажылганын айтырыгларының талазы-биле ийити-европа чөвүлел хуралын чыылдырар деп эге саналды үндүрген болгай дээрзин В. Гомулка уламчылаан чугаалаан.

Социалистиг чурттарның ийити сорулгазы — кандыгдаа кол айтырыгларны чугаалажыр көөрүнге баштайгы кандыг-даа негелдерни дегевейн турган, Европаның бүгү күрүнелери ийити столга олургулаптын, чугаалажыышкыннар кылырынга чедирери болур, ол кол айтырыгларны шинтпирлээриндеи бистиң дивизистиң келир үези хамааржыр болгай.

Европаның социалистиг эвес чамдык чурттары бистиң саналдарывысты түүлдүгүнүн көрүп турарынга сеткил ханыышкынывысты илергейлеп турар бис. Ындыг болза-даа чөвүлел хурал кылырының идеязынга шууду-биле аза чамдык талазы-биле халдап турар үннерни база көрүп турар бис.

Ийити-европа чөвүлел хуралының сорулгазы Европага коллективтиг айыыл чок чоруктун дугайында Керээни белеткээри болур. Европада девискээр-политика талазыбиле ам туруп турар байдалды хүлээп көөру болгаш хүндүлээри, күштү ажыглаарындан болгаш делегей харылзааларына күштү хереглээриниңдеи ойталаары, өске күрүнелериниң иштики хереткериниңе холгаар-лаар чорукту болдурбазы, келир үедеги бүгү-ле маргылдаалыг айтырыларны тайбың чугаалажыышкыныарының аргазы-биле таарыштырып шинтпирлээри дээн ышкаш Европага улустар аразының ындыг тайбың харылзааларының үндезиннерин магадылаарының дугайында мында чугаа чоруп турар-дыр.

Европа эңдере чепсегленниңдеи болгаш чепсегленишкиннер бүдүрериниң човаланындан чарылган, дайын болдурбазынче тура-соруктут, экономиктиг болгаш эртемтехниктиг кады ажылдажылганы калбаа-биле боттандырарынче чүткүлдүг кылдыр каттышкан турар болза, улустарның амыдырал деңнелин бедидериниң калбак перспективалары ооң мурнунга ажыттынар.

Улусчу Польша кажан-даа тайбың кожа-хелбөө догуннаарының политиказын боттандырып келген, айыыл чок чоруктун болгаш кады ажылдажылганын ийити Европа системазын тургузарын чедип алырынче күжениишкиннерин мооң мурнундаазы-биле дөмей салыр деп, В. Гомулка демдеглээн.

Польша улус эрткен 25 чылдың дургузында улусчу Польшаның күштүг болгаш быжыг оран-суурун тудуп турган, бистиң Ада-чуртувусту улам чедишкиниг хөгжүдеринге эки байдалды тургускан.

Бистиң ёвистиң, социализмниң капитализмге удур улуг демиселиниң болгаш ооң-биле чарыжының үезинің, күш-ажыл биле эртем-техниктиг бодалдың чарыжының үезинің бедик негелделерин хандырар төлөеде, шыдалывыс күжениишкиннерин могат чок улгаттырар, материалдыг болгаш угаан-бодал талазы-биле кур күштеривисти ажыглалга соксаал чок кинрер ужурлуг бис.

Бистиң орук айтыр сылдызывыс — социализм. Ол тургузуг революсчу мөзүлүг. Ынчангаш улам бедик, чаа-чаа сорулгаларны үе-чада бүрүзүнде тургузуп турар. Оларны күүседириниңдеи чурттуң келир үеде салым-чолу, улустуң амыдырал деңнели, Польшаның күжү болгаш делегейте эллээр туружу хамааржыр.

Ол сорулгалар чүү-даа мурнай экономиканы хөгжүдерни колдадыр барымдаалаар кылдыр тургустунуп турар. Бистиң экономикавыстың өзүлдеги сайзыраңгай хөгжүлдениң факторларындан — капитал салыышкынарының улам чогумчалыг болурундан, бүдүрүлгениң бар турар күчүшыдалдарын эки ажыглаарындан, бүдүрүлгениң улам бедик орулгалыг турарындан, эртем-техниктиг шалыпкын хөгжүлдеден, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнден болгаш даштыкы сӧдыг чарыгдалдарының дүрген эгиттинин турар болурундан көстур үевис эгелеп турар.

Ол үе-чадага хамаарыштыр хөгжүлдениң кол угланыышкынарын ПКАП-ниң V съездин төлевилээн, бистиң партиявыстың Төп Комитединің 2-ги пленуму тодаргайлап айыткан. 1971—75 чылдарын улус ажыл-агый планнарының төлевилелдерин тургузар улуг ажылга келир үениң ол планының боттандырыкчылары—муң-муң коллективтер, ажылагый ажылдакчылары, мурнакчы ажылчыннар, инженерлер биле эртем ажылдакчылары киржип турар.

Бистиң чаа сорулгаларывысты эрги аргалар-биле шинтпирлеп болбас, олар күштерни болгаш хөренгилерни эде бөлүглээрин, улус ажыл-агыйының адырларын чаартын, сайзыраңгайдарын хандырар хөгжүлде угланыышкынарынче күжениишкиннерни мөөңнээрин негээр.

Чүгле бүдүрүлгени планнаарының аргаларын, эргелеп башкарарын болгаш организастаарын үргулчу экижилин, чаартын тургаш ону чедип ап болур деп, В. Гомулка медеглээн.

Бистиң экономикавысты шалыпкын хөгжүдериниң эргежок чугула негелдеги амгы үениң эртем-техниктиг революциязының чаалап алыышкынарын бүдүрүлгениң колкол бүгү адырларынга нептередири болур.

Социалистиг экономиканы план ёзугаар хөгжүдери-биле эртем-техниктиг революцияны дүүштүрери бистиң чуртувусту хөгжүдериниң кол сорулгаларын шинтпирлээриниң дүлгүүрү болуп турар.

Улус ажыл-агыйын чаартты-ры болгаш ооң хой талаалыг хереглелдерин хандырары Экономиктиг Дуззлажылга Чөвүлелинге социалистиг өске чурттар-биле бистиң кады ажылдажылгавыс-биле сырый холбаалыг. Амгы үениң бүдүрүлгезинің хемчээлдери, бүдүрүлгениң чаа тус-тус адырларын хөгжүдериниң темпилери-даа ажыл-ишти улустар аразынга хувзарын негеп турар. ЭДЧ-ниң сөөлгү сессиязынга демдеглээнин ёзугаар алырга, социализмниң эргежажыктары бистиң экономиктиг дем каттыштырылгавысты улам чогумчалыг болдурарын бүгү социалистиг чурттардан негеп турар деп, В. Гомулка чугаалаан.

Социалистиг Польшаның бүгү тургузукчуларынга, ооң чедишкиннериниң чаякчыларынга — ажылчын аңгыга, ажылчы тараачын чонга, техниктиг болгаш чогаадыкчы интеллигенцияга, 25 чылдың улуг эгелээшкининиң сорук кириикчилеринге болгаш боттандырыкчыларынга, бистиң улусчу төрөөн чуртувустуң өзүлде, чечектелишкининге шудургу күш-ажылы-биле, бодалдарының күжениишкини-биле дуза чедирип келген бүгү кижилерге өөрүн четтиргенивистиң, эң бедик хүндүткелдиривисти илергейлээриниң сөстерин бөгүн, чаэрби беш чыл дургузында эрткен орууустуң түңнелинде сеймниң индириниден чугаалаксаар-дыр мен деп, В. Гомулка демдеглээн.

Улусчу Польшаның 25 чыл оюн эвилелчилериниң болгаш өөңүктериниң-биле, кожа-хелбөөнге социалистиг чурттарның хүндүлүг аалчылары-биле кады бөгүн байырлап турардыр бис. Бистиң сеймивистиң байырлал уткаан хуралынга оларның киржип турары төөгүлүг ийити салым-чолдуувусту, эрге-ажыктарлыг болгаш сорулгаларлыывысты, бистиң эвилелдеривистиң быжыын, кижи төрелгетенге келир үеже орук изеп берип турар социалистиг делегейге хамааржылгалыывысты көргүзүп турар-дыр.

Бистиң партиявыстың, Польша Улус Республикаының Каттышкан тараачын партиязының, Демократтыг партиязының өөрүнээзинден, сеймниң, Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чаазаның өөрүнээзинден эргим аалчыларывыска база катап изиг байыр чедирерин чөпшээреп көрүүнер.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинден келген аалчыларывыс — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединің Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке, Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы эш Н. В. Подгорныйга;

Чехословак Социалистиг Республикадан келген аалчыларывыс — республиканың президентизи эш Людвик Свободага, Чехословакинның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары эш Густав Гусакка;

Герман Демократтыг Республикадан келген аалчыларывыс — Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы эш Вилли Штофка база Германияның социалистиг Чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, секретары эш Эрих Хонеккерге изиг байыр чедирерин чөпшээреп көрүүнер.

Интернационализмниң принципиринге шынчы польша улус база-ла эрткен чаэрби беш чыл дургузундаазы дег, келир үеде-даа бодунуң чуртун хөгжүдер дээш шудургу ажылдавышаан, улустарның социалистиг дем каттыштырылгазының каттышкан күчүшыдалын улам улгаттырар, ооң чаңгыс эвин быжыглаар болгаш тайбыңны болгаш улустарның хосталгазының хөрөөн чайгылып чок камгалаар деп бүзүрелдиг сөзүвүстү эргим аалчыларывыска, оларның нүүрүнде улуг Совет Эвилелиниң улустарынга база Чехословакиянын, Герман Демократтыг Республиканың улустарынга бериксеп тур мен деп, В. Гомулка медеглээн.

Бөгүн баштайгы чаэрби беш чылды доозуп тура, төөгүвүстүң чаа үе-чадазынче бүзүрелдиг эгелеп кирип турардыр бис. Бистиң орууустуу 25 чыл мурнунда июль манифезиниң төрүттүнген идеязы — социализмниң өлүм чок идеязы моон соңгаар-даа база чыыдар деп В. Гомулка түңнел кылдыр чугаалаан.

Республиканың херээженнер чөвүлелинде

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Республикада херээженнер чөвүлелдериниң В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыжының 1969 чылдың бирги чартыында түңнелин үндүрген. Амыдыралдың бедик культуразы дээш, хөй-ниитиниң политиктиг амыдыралынга, өзүп орар салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге база суурларның чаагайжыдылгазынга херээженнериниң идеякейлиг киржилгези дээш чарыштың түңнелинде **бирги черни Барыын-Хемчик районунуң «Большевик» колхозунда херээженнер чөвүлелинге,** (СЭКП райкомунун херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи **О. М. Орус-оол,** колхозта херээжен чөвүлелиниң даргазы **А. Х. Кара-Сал**) база катап арттырып, республиканың херээженнер чөвүлелинин Хүндүлел дептеринге киргген дугайында шынзылганы болгаш «В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың бирги черн дээш» деп кубокту тывыскан.

Ийиги черни Улуг-Хем районунуң «Улуг-Хая» совхозунуң Арыг-Бажы салбырында херээженнер чөвүлелинге (СЭКП райкомунун херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи **Д. С. Ондар,** салбырда херээженнер чөвүлелинин даргазы **А. С. Серен**) тывыскан болгаш республиканың херээженнер чөвүлелинин Хүндүлел дептеринге киргген дугайында шынзылганы база «В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың ийиги черн дээш» деп вымпелди берген.

Херээженнериниң Эрзин, Чөөн-Хемчик район чөвүлелдерин (СЭКП райкомнарының херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистериниң эргелекчилери **С. К. Байыр-оол, С. С. Куулар,** херээженнериниң район чөвүлелдериниң даргалары **О. Н. Тоюндуп, Т. Д. Ооржак**) херээженнериниң республика чөвүлелиниң Хүндүлел дептеринге кирр биживишаан, үшкү черни тывыскан.

Кызыл хоорайның республика эмнелгезинде (даргазы эш Филатова), пассажир АТБ-зинде (даргазы эш Сайгутина), типографияда (даргазы эш Андреева), «Тере-Хөл» колхозтун (даргазы эш Данзырын), Барыын-Хемчик районунун Аксы-Барлык болгаш «Дөң-Терезинде» (даргалары эштер Бүлчүн, Ондар), Өвүр районунун «Торгалыг» совхозунда, «Кызыл тук» колхозунда (даргалары эштер Монгуш, Иргит), Чөөн-Хемчик районунун «Искра» колхозунда (даргазы эш Борбак), Бай-Тайга районунун «Тээли» совхозунун Кызыл-Даг салбырында болгаш «Кара-Хөл» колхозта (даргалары эштер Бичелдей, Иргит), Бай-Хем районунун «Кызыл тараачын» колхозунун Хүт суурында (даргазы эш Кастаган), Улуг-Хем районунун Торгалыг, Эйлиг-Хем суурларында (даргалары эштер Серин, Дүгержаа), Эрзин районунун Ленин аттыг колхозунда (даргазы эш Чавынчак), Тес-Хем районунун «Чодураа» колхозунда (даргазы эш Базыр-оол), Каа-Хем районунун «Совет Тыва» совхозунда (даргазы эш Идам), Таңды районунун «Элегес» совхозунда (даргазы эш Галова), Тоожу районунун Ий суурында (даргазы эш Хожуннай), Моңгун-Тайга районунун «Моген-Бүрен» колхозунда (даргазы эш Иргит) херээженнер чөвүлелдериниң эки ажылын демдеглээн.

Республиканың улусчу контроль комитединде

ВЕТЕРИНАРИЯ АЛБАНЫН БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

Чөөн-Хемчик районунуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелели (начальниги эш В. Борисов) болгаш мал аарыгларыбиле демисел чорудар станция (улуг мал эмчизи эш П. Бондаренко) ССРЭ-ниң ветеринария Уставын багай күүседип, ветеринария ажылын эжижидер талазы-биле колхозтарның, совхозтарның удуртукчуларынга болгаш тускай эртемниглеринге чогуур негелде салбайн турарын хыналда көргүскен.

Районда малдың баш саны республикада ийиги черде. Барыг бүгү ажыл-агыйларда ветеринария ажылдакчыларының штады четчелеттинген. Ындыг турбуже чамдык колхозтарда, совхозтарда аарыгларга удур ветеринарлыг хемчеглер күүсеттинмейн, мал ажылынга чыл бүрүде улуг когаралды чедирип турар. Өске районнарга бодаарга малдың янзы-бүрү аарыглары бо районда көвүдеп турар. Ооң түңнелинде малдың хорамчазы 1967 чылда турганындан 1968 чылда 47,9 хуу көвүдээн. Бо чылдың бирги чартында районга шээр малдың хорамчазы 4825 баш, мыйыстыг бода малдың—1095 баш болган.

Чамдык тускай эртемниглер чер-черде малчыннарга ховар баар болгаш ажыл-херектиң байдалын билбес. «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарга болгаш «Искра» колхозка мал эмчилери өлген малдарының сегин үе-шаанда көрүп турза-даа, актыны ол дораан тургуспайн, хөй малга чаңгыс угда акт тургускан. Актыга малдар кандыг аарыгларган өлгеенин тодаратпайн, чүгле малчыннарның чугаазын барымдаалан бижээн. Чамдык актыларда мал эмчилери ат салбазын болгулаан.

Ветеринария албанын шак мынчаар ёзу барымдаалап, харын-даа кыдыра көрүп турарының түңнелинде, мал кандыг чылдагаандан өлгенил даар дугайында районда ылап анализ чок болуп турар. Мал аарыглары-биле демисел чорудар станцияда аарыгдан өлген малдарның эрешгей саны бар-даа болза, ооң тодаргай анализ тывылбас.

Аарыг деп санадын турар малдың баш саны чыл бүрүде кудулавайн турар. Аарыгны шинчилеп тывар, ону болдурбазы-биле бөш удур сыкыртыр, аарыг малды эмиээр хемчегверни бүрүн чорутпайн турар, чамдык ажыл-агыйларда бо хемчеглерни ой-шаанда эвес болгаш куду шынарлыг чорудуп турар.

Бүгү ажыл-агыйларга аарыгларга удур мал шинчилгеши чайлаглаанынче малды үндүрериниң бетинде дооскан турар ужурлуг. Ындыг турбуже июль 1-ге чедир туберкулёзка удур мыйыстыг бода малдың чүгле 14,9 хуузун, бруцеллёзка удур 49,1 хуузун, а хойнуң чүгле 4,9 хуузун шинчээн. Өске-даа аарыгларга удур шинчилел болгаш баш удур чорудар тарыышкын база-ла мындыг куду деңнелге күүсеттинин турар. Ылаңгыя бруцеллёзка удур кандыг-даа малды тарыйын турар.

Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының хуузунда малы биле ийитиниң малының аразында кызыгаар чок, оларның одар-белчиири холуй турар. Ындыг турбуже кижилериң хуузунда малдарынга эмнелге-профилактиктиг ажыл чорударынче кичээнгей салдыымаан. Ынчангаш ол малдарда зарыг база бар болуп, ийитиниң малы-биле холужуп турар.

Дээскинчек болгаш баар шалыктадыр аарыгларны ам-даа узуткаваан. «Большевик», «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда, «Искра» болгаш Ленин аттыг колхозтарда кодур, боржа дээн ышкаш аарыглар узуткаттынмаан. Кодээ ажылагый бүдүрүлге эргелели болгаш районнуң мал аарыгларыбиле демисел чорудар станциязы бо аарыгларны узуткавайн, харын чыл бүрү өөскүдүп турар чорук-биле шыдажын эртип турарлар. Бо аарыгларны болдурбазы-биле баш удур ажылдап кылыр хемчеглерни бо чылдың июль 1-ге чедир мыйыстыг бода малдың чүгле 28 хуузунга, шээр малдың 0,39 хуузунга чоруткан, а хой кыргыдазы ол үеде 80 хуу чеде берген турган.

Хыналда үезинде мыйыстыг бода мал чуур 35 ваннаның 15-жи ветеринарияның негелдезинге дүүшпес болган. Чаз ванна тутпайн турар. Чогуур температурага чедир сугну чылдырын, ваннаны сут-биле долдурарын болгаш өске-даа ажылдарны бүгү ажыл-агыйларда хол-биле чорудун турар. «Сельхозтехниканың» район салбырында мал ажылында хой күш үнер ажылдарны механизастаар талазы-биле тускай бригада бар-даа болза, механизастаашкын чоруттунмайн турары ол-дур. «Тыва» совхозта соок сугга эвилдириг кылын, мал чуп турар. Ында тускай эртемниглер эвилдириг соок сугга кылбас деп чүвени эки билир турган-ла, шуудун хараа турары ол-дур. Ындыг чуулданың ажыы чок.

Дезинфекция кылырынга херек чүүлдерни ой-шаанда сеортпейн турары дээш «Сүт-Хөл» болгаш СЭКП XXII съездин аттыг совхозтарының, Ленин аттыг колхозтуң, кодээ ажылагый бүдүрүлге эргелелинің, аарыглар-биле демисел-чорудар станциянның удуртукчуларын комитеттің хуралынга шүгүмчүлээн. Бо ажыл-агыйларның малы кодур, маагы дээш өске-даа аарыглардан адырылбайн турары аңаа таварылга эвес. «Большевик» совхозтуң директору эш Д. Куулар комитеттің хуралынга олурушкан болгаш мал аарыгыбиле демиселди кошкадып, ветеринария ажылдакчыларынга болур-чогуур дуза чедирбейн турар дугайында ооң адрезинге шыңгыы шүгүмчүлел база болган.

Ажыл-агыйларда ветеринария херээнге ажы

делегей бо хүннерде

ХО ШИ МИННИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). ВИА агентилел Женева дугуржулгаларына ат салдынган хүнден бээр 15 чыл болган оюнга таварыштыр президент Хо Ши Миниң кыйгырыын дамчыткан. Кыйгырыгда мынча дээн:

Эргим дайынчылар болгаш чуртташтар! Дьенбьенфуга чедип алдырган алдарлыг типилелгениң соонда бистиң улузувустуң хамаарышпас чорук, бүрүн эргелиг догуннаашкын, чаңгыс эп, девискээр талазыбиле бүдүн турары — кол-кол эргелерин Вьетнам талазы-биле Женева дугуржулгалары хүлээп көрген. Оон бээр 15 чыл эткен. Ол дугуржулгаларда бүгү Вьетнамны каттыштырар дээш 1956 чылда бүгү-ниити хостуг соңгулда чорудар деп айыткан.

Ынчанмыже америк империалистер Женева дугуржулгаларын боттандырарыга ыят чок кара сагыштыг шаптык таварыштырган, бистиң чуртувуска удур эжелекчи дайынны эгелээш, кижи торелгетениң тоогузүүнде эң араатанзыг колония дайынын өөскүткен.

Бистиң чаңгыс аай кылдыр сырый каттышкан чепсектиг күштеривис болгаш бүгү чуртувустуң улузу үүа бүрү каража, качыгдалдарга таварышышаан. Төрээн чуртун камгалап алыр дээш, америк эжелекчи дайынга удур сөөлгү 15 чыл дургузунда маадыр демнеежин келген. Америк империалистериниң эжелекчи планнары үргүлү буурап, американнар улам улуг когаралдарга таваржып, бистиң улузувус чедишкиниң кырынга чедишкин чедип ап келген, ынчангаш туюлунга чедир тиилээрин черле чедип алыр деп бүзүрелдиг мен.

Соңгу таланың чепсектиг күштери болгаш улузу америк эжелекчилериниң үрегдекчи дайынын аштырыышкынга таварыштырган.

Мурнуу таланың чепсектиг күштери болгаш улузу американнарның «тус чер дайынын» аштырыышкынга таварыштырган.

Эткен чылдың бо үеэзиден бээр байдал биске ажыктыг, дайынга таарымча чок кылдыр үндезинин-биле өскерилген. Мурнуу Вьетнамның девискээриниң бештин дөрт кезии хосталган, ол девискээр чоннуң 75 хуузу болур чурттакчыларлыг. Тиилелге ындыг турда, Мурнуу Вьетнамның улус төлээлекчилериниң конгрези хуралдап чыылгаш, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революсчу Түр чазаан, Консультативтиг Чөвүлелин соңгаан. Ол чазакты удаваанда акы-дуңма, найыралдыг 20 чурт хүлээп көрген, бүгү делегейниң улустары аңаа изиг байыр чедирген.

Президент Никсон америк улустуң эрге-ажыктарынга өскерликчи болбушаан, бистиң чуртувустуң мурнуу кезээнге эжелекчи дайынны калбартырын, бомбалакчы «В-52» самолёттарның халдакчы ужудуушкуннар кылырын күштелдирерин болгаш бистиң хоорай, суурларывысты чок кылып, бистиң чуртташтарывысты хыдып, чаа-чаа араатанзыг херектер үүлгедир дээш, хорап химикаттарны ажыглаарын күштелдирип, калчаалыг шиптпирлер үндүрерин үргүлчүлеп келген.

Америк империалистериниң аштырары чайлаш чок турбуже, олар боттарының кара сагыштыг планнарындан амдаа ойталавайн, бистиң чуртувустуң мурнуу кезээнден халбактанын турар. Бистиң чепсектиг күштеривис болгаш чуртувустуң бүгү улузу, миллион-миллион кижилер чаңгыс кижи дег, революсчу маадырлыын көргүзүп, кандыгдаа каража, когаралдарга таваржырындан кортпайн, удурланыышкын дайынын үргүлчүлээр, күштелдирер, америк шериглерин туюлунга чедир тиилээринге, чалча армияны, администрацияны бүрүн чылча шаварынга чедир демнеежир, соңгу таланы камгалаар, чуртту тайбың каттыштырыр эгелээр деп ылап шиитпирлиг.

Бүгү делегейниң биске деткимче, дузаламчы көргүзүп турарынга үүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп болур арганы ажыглап көрейн. Чөптүг чорукту үнелээр, акы-дуңма социалистиг чурттар, чазактар болгаш улустар, ооң иштинде Каттышкан Штаттарның делешилгелиг кижилери бүрүн тиилээринге чедир чуртту камгалаары дээш, америк эжелекчи дайынга удур вьетнам улустуң демиселинге улам улуг деткимче, дузаламчыны көргүзер деп бүзүрелдиг мен.

Дайынчылар болгаш чуртташтар, дидим бурупгаарлаңар!

Америк империалистиг эжелекчилер аштырар!

Вьетнам улус чугаа чок туюлунга чедир тиилээр!

Куба чимис культураларын остүреринге таарымчалыг орап. Кубаның апельсин, грейфрут болгаш лимон чимистерин делегейниң хөй-хөй чурттары сөдып ап турар. Сөөлгү чылдарда чурттуң бүгү можуларынга, Пинос ортулукка чимис тарыыр шөлдерин улам калбартыр планнарны боттандырып эгелээн. Ынчангаш хөй-хөй районнарда чүс-чүс гектар кур черлер шиңгээдип алдынган. Чурттө тарыыр чимис өстүрер элээн хөй черлер тургустунган. Ында кеҗээ ажылагийны тарыыр чаш ыыштар-биле хандырар ажыддардан аңгыда, чимис ыыштарының чаа-чаа сорттарын өстүрер шенелде ажылын кылып турар. Ам лимон дүжүдүн база бир ажаап алыры чуртта эгелей берген. Дүжүт чаагай болган.

ЧУРУКТА: Хибаритонуң тарылга шөлдериндe баштайгы лимонну ажаап ап турары.

С. ПРЕОБРАЖЕНСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТУР ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революсчу Түр чазаа Вьетнам талазы-биле 1954 чылдың Женева дугуржулгаларына ат салдынган хүнден бээр 15 чыл болган оюнга таварыштыр медеглел чарлап үндүрген деп, Парлалганың хосталга агентилели Мурнуу Вьетнамдан дамчыткан.

Америк империалистер болгаш олардың дузалакчылары чалча ёзу-чуруму ажыглавышаан, Женева дугуржулгаларын сөөлгү 15 чыл дургузунда хажагай чөрчүн үреп келген. Мурнуу Вьетнамны АКШ-тың чаа хевирлиг колонизязы болгаш шериг базазы болдуруп алырынче база Вьетнамның ийи кезик кылдыр чарылган турарын узамдыктырарынче чуткулун салбышаан, мурнуу-вьетнам улуска удур эжелекчи дайынны чорудун турар. Олар ооң-биле чергелештир ВДР-ге удур узуткаашкын дайынын чорутпушаан, Вьетнамның ийи кезээнде кемниг херектерни үүлгедип турар деп, медеглелде чугаалаан.

ВДР-ниң чепсектиг күштери болгаш улузу америк империалистерни аштырыышкынга таварыштырган. Мурнуу Вьетнамның чепсектиг күштери болгаш улузу АКШ-тың империалистериниң, олардың чалчаларының «тус чер дайынынга» аштырыышкынны база таварыштырып турар деп, медеглелде демдеглээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революсчу Түр чазаа Вьетнам талазы-биле Парижте болуп турар чөвүлел хуралга бодунуң барымдаалаар туружу кылдыр Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузунуң саналдааны вьетнам айтырыгны ниити шиитпирлээриниң 10 үүлүн хүлээп алгаш, мурнуу-вьетнам улустуң кол национал эргелерин магадылап бээрин барымдаалап, Мурнуу Вьетнамның айтырыын тайбың шиитпирлээринге бодунун күзелдиин илергейлээн деп, медеглелде ооң ыңай демдеглээн. АКШ-тың президентизи Никсонуң 8 үүлден тургустунган, Вьетнамга тайбың программазы болгаш Тхиеунуң алды үүлден тургустунган «хостуг соңгулда» дугайы дээр чүвезин вьетнам улустуң кол-кол национал эргелеринге база Мурнуу Вьетнамның улузунуң салым-чолун боду шиитпирлээр эргезинге бүрүнү-биле удурланышкак деп, медеглелде чугаалаан.

Вьетнам улустуң соксаал чок демисел чорудун турарының түңнелинде америк империалистер ВДР-ниң девискээрин бомбалаарын чугаа чок соксадыр болгаш Вьетнам талазы-биле дөрт талалыг чугаалажыышкыннарга киржир ужурга таварышкан. Каттышкан Штаттар Париж чөвүлел хуралынга хоозун негелелерни салбышаан, эжелекчи дайынны соксадыр, Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерин, чалча чурттарның шериглерин чугаа чокка, бүрүнүбиле үндүрер дугайында кол айтырыгны шиитпирлээриндeн быдаарын оралдажып турар деп, медеглелде айыткан.

Медеглелде демдеглээнин ёзугаар алырга, Вьетнам талазы-биле Париж чөвүлел хуралы үүгле, Каттышкан Штаттарның болгаш Сайгоннуң чалча администрациязының хедерленип турарының уламындан депшилгелиг болурун мынчага чедир чедип ап шыдаваан.

Мурнуу Вьетнам Республиканың улузу болгаш Революсчу Түр чазаа АКШ-тың империалистериниң эжелекчи дайынынга удур вьетнам улустуң демисели-биле эп-сеткилин социалистиг чурттарның, делегейниң бүгү чурттарының чазактары болгаш улустарыбиле каттыштырып, улуг деткимче, дузаламчыны көргүзүп турарынга үүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп болур арганы ажыглаан көрейн. Чөптүг чорукту үнелээр, акы-дуңма социалистиг чурттар, чазактар болгаш улустар, ооң иштинде Каттышкан Штаттарның делешилгелиг кижилери бүрүн тиилээринге чедир чуртту камгалаары дээш, америк эжелекчи дайынга удур вьетнам улустуң демиселинге улам улуг деткимче, дузаламчыны көргүзер деп бүзүрелдиг мен.

Дайынчылар болгаш чуртташтар, дидим бурупгаарлаңар!

Америк империалистиг эжелекчилер аштырар!

Вьетнам улус чугаа чок туюлунга чедир тиилээр!

Найыралдыг аалдаашкын

ГАВАНА. (СЭТА). Куба Республиканың Революсчу чазааның чалааның ёзугаар Гаванага бир отряд совет шериг корабльдери найыралдыг аалдашкын кылып чеде берген. Эрик кудумчуларынга үүс-үүс муң чурттакчылар үнүп келген. Гавананың кудумчулары, бажыңнары байырлалдыг шиметтинген. Совет ырлар чаңгыланып турган. Чер болганга совет болгаш куба туктар кинскээн.

Далайга совет корабльдер барааны — ракета крейсери, камгалалдың ийи корабли, суг иштинге чоруур ийи хеме, далайга чоруур бааза болгаш танкер костүп келген. Далай өртээлинге оларны Кубаның Шериг-Далай Флодунуң ракета катерлери уткаан.

Совет корабльдериниң байыр чедирип 21 дааштааны дыңналган. Харыы кылдыр эрик батареяларының дааштаашкынары чаңгыланган.

Далай өртээлинге хөй кижилиг митинг болган. Аңаа Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, революсчу Шериг-Далай Флодунуң командылакчызы майор Альдо Сантамария сөс алган. Совет корабльдер отрядының командири контр-адмирал С. С. Соколан харыы сөзүн чугаалаан.

Сан өскен

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Улус армиязының зенитчилери июль 20-де Хабак можуга Вьетнам Демократтыг Республиканың агаар делгеминче шургуп кирип келген ужудуючу чок америк разведка самолёдун дүжүр аткан.

Ынчангаш ВДР-ниң агаар делгеминге дүжүр аттырган америи самолёттарның ниити саны ам 3.307 болган деп, ВИА агентилел дамчыткан.

Фестиваль ажыттынган

АЛЖИР. (СЭТА). Культураның эң баштайгы бүгү Африка фестивалы Алжирде байырлыг ёзулал-биле ажыттынган.

Алжирге фестиваль эрттирер шиитпири 1967 чылда Африканың чаңгыс эп организациязының кежигүнери чурттарның күрүнелер, чазактар баштыңнарының шуулганының дөртү сессиязынга үндүрген. Бүгү Африканың ол шуулганы «Найыралдың Африкизының улустарының акы-дуңма ёзуу болгаш чаңгыс эви» лозунгуг эртер, ооң организакчыларының бодап турарын ёзугаар алырга, Африканың аныяк күрүнелериниң национал бот-медерелин оттурарынга болгаш бодарадырынга, дишки колония дарлалыңдан бүрүн хостаарынга дуза болур ужурлуг.

Барык 30 чурттун төлээлерин Алжир өөрүшкүлүг уткуп алган. Олар боттарының онза сонуурганшыг национал үрен үүлүн аңаа көргүзер.

Фестивальдың программазы улуг болгаш үүл бүрү. Ында театр коллективтериниң конкурузу, хөгжүмчү, фольклоржу болгаш ыраажы ансамбльдериниң, танцы, балет бөлүктериниң, тус-тус ойнакчыларының көргүзүглер чарыжы, культура айтырыгларының талазы-биле чугаалажыышкынар кирген. Африканың кино неделязы эртер, бурунгу, амгы африк үран үүлүдүн, чурулганың, улустуң чогаадылганың, номнарның, бижимел чогаалдарының делгелгелери организастаттынар.

Фестиваль ооң киржикчилериниң байырлал кылажы-биле ажыттынган. Оларга алжир удуртукчулар, Африканың чаңгыс эп организациязының чиңгине секретары Д. Телли, хөй санныг аалчылар, олардың аразында ССРЭ-ниң Культура министри Е. А. Фурцева баштаткан совет төлээлер изиг байыр чедирген.

Космонавтар Ай кырында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Аполлон-11» космос кораблиниң экипажының кежигүннери Айга хондуруушкун кылырын болгаш олче үнерин — планнаттынган эң нарын шенелдерни күүсеткен.

Июль 20-де кежээ космонавтар Н. Армстронг биле Э. Олдрин кол блоктан ай кабиназынче шилчээш, кабина системаларының хондуруушкун кылыр бетинде сөөлгү хынаалдазын кылган. Космонавт М. Коллинз кол блокка арткан.

Ооң соонда ай кабиназы аңгыланган болгаш хөй-хөй маневрлер кылган соонда, москваны-биле 23 шак 18 минутада Армстронг биле Олдрин ону Айда Ыржым далай девискээринге хондурупкан.

Хондуруушкун чедишкинниг эткен соонда космонавтар ужудуушкун удуртукчуларының чөпшээрээнин ёзугаар планнаттынган дыштанылга үеэлин эрттирериниң ойталаан, Ай кырынче дашкаар үнген.

Июль 21-де москваны-биле 5 шак 56 минутада Ай кырынче дашкаар баштай Нейл Армстронг үнген. Люктан чада дамчыштыр баткан. «Чаңгыс кижиге улуг эвес-даа бол, бүгү кижи торелгетенге кончуг улуг базым-дыр ийин боо— деп, Ай хөрөңүнге буду-биле баштай деттеш, ол чугаалаан. 19 минута эткен соонда Армстронга Эдвин Олдрин база чедип келген.

Космонавтар 2 шак ажыг үе дургузунда планнаттынган ажылдарын күүседи — Ай кырынга чоруп болурунуң арганларын хынап, ай будумелдериниң хевирлерин чыып, эртем дериглерин тургускаш, ай кабиназын ооң даштындан көрген.

Ай кырының хөрзүнү хоюг үлдүреш, ынчангаш аңаа буттар дайгактаар болза-даа, космонавтар аңаа кылаштаарынга дораан чаңчыга берген. Олар бурунгаар үзейгеш, буттарының аразын хере баскылап алгаш кылаштажыш чораан.

Космонавтарның баштай кылган түңнелдерин ёзугаар алырга, Ай будумелдери вулкандан укталып тывылган, олар шаараш болгаш «порошок шинчилиг» хоюг. Ай кырының будумелдериниң өңү колдуунда куу, Олдрин хүрен өңнүг будумел аймаан база тып алган.

Москваны-биле 8 шакта Олдрин ай кабиназынче кирип келген, Армстронг Ай кырынга база 10 минута дургузунда артып калган.

Армстронг биле Э. Олдрин Октаргайны шинчилээринге боттарының амы-тынын берген совет космонавтар Юрий Гагарин биле Владимир Комаровтуң болгаш америк космонавтар Вирджил Гриссоннуң, Роджер Чаффиниң болгаш Эдвард Уайттың медальдарын Черниң чайгаар бүткен спутнигиниң кырында арттырын каан.

Космонавтарның Айга турган үеэзинде олар президент Никсон-биле чугаалашкан. Никсон космонавтарның чедишкиннинг болганынга байыр чедирген.

Космонавтар Айга АКШ-тың национал тугун база тургускан.

(СЭТА).

Космонавтар Айдан ужудуп үнүпкен

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Июль 21-де космонавтар Н. Армстронг биле Э. Олдрин Айга барык 22 шак дургузунда турган.

Ай кабиназының экипажы дыштанып, чемненип алган соонда, ужудуушкунуң эң харысалгалыг үе-чадаларының бирээзи—Айдан ужуп үнүптеринге белетенип эгелей берген. Москваны-биле 20 шак 54 минутада ай кабиназының ужуп үнүүшкүн улашкызының кол хеделдирикчизин ажылдаткан. Кабина удаваанда Айны долганырының орбитазынга келген.

Ооң соонда чигелениишкин кылыр системаның хеделдирикчилериниң дузазы-биле хөй-хөй таарыштырылга ужудуушкуннарын кылганының түңнелинде, ийи космонавтыг ай кабиназы кол «Аполлон-11» блоктуң долганыышкын кылып ужуп турар орбитазынга баар. Аңаа космос кораблиниң кол блогу-биле ужуражыышкын болгаш тудуштурулга болур.

Хьюстонда башкарылда төвүнден дыңнадып турарын ёзугаар алырга, кол «Аполлон-11» блоктуң ужудукчузу М. Коллинз Айны долганырының орбитазынга ужудуушкун кылып чоруп турган, ай кабиназының Ай кырынга турган үеэзинде ону көөр деп каш-даа катап оралдашкан. Черден ону көрүп чигелээр айтыышкыннар-биле хандырып турза-даа, Коллинз ону көрүп шыдаваан.

Расистерниң кады ажылдажылгазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың расисчи ёзу-чурумунуң төлээлекчилери АКШ-тың эрге-чатыргаларының иледе өмзөржилгеин ажыглавышаан, Каттышкан Штаттар биле мурнуу-африка расистериниң аразында харылзааларны улам ыңай быжыглаарының эрге-ажыктарын удуртулга болдуруп, америк хөй-ниитиин төөредирин идепкейжидип турар.

АКШ-тың юстиция министерствозунуң тускай медээлерин ёзугаар алырга, чүгле сөөлгү ийи чылдарның дургузунда беш Мурнуу-Африка Республиканың чазаа американнарның оргузунга пропагандага бир миллион хире долларны чарыгдаан.

Чижээ, Мурнуу-Африка Республиканың информация албан-чериниң 1968 чылда чарыгдалы 400 муң чыгам доллар болган. Бо информация албан-чериниң штаб-квартиразы Нью-Йоркта турун турар. Пропаганда конторазының директору де Вильерстиң чугаалааны-биле алырга, бо хөй түүнүн колдуун кинофильмнерин көргүзерингe болгаш парлалга продукциязын тарадырынга чарыгдаан. Хоорай эрге-чатыргалары ном садыглаар тускай магазинин Нью-Йоркка ажыдарын расистерге дораан чөпшээреп берген. Мурнуу-Африка Республикада сөөк-язы ылгаар бужар ёзу-чурумну мактап, мурнуу-африка черде расистериниң кемниг үүлгедиглерин агартын турар номнарны ол магазинде садып турар.

ГАННОВЕР. Германияның Коммунистиг партиязының чарлал самбыралары барыын-герман коммунистерниң «Унзере цайт» солунун чонга чарлап турар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

Чиик атлетика. ССРЭ биле АКШ-тың чыынды командаларының Лос-Анджелеске маргылдаазынга шөлдүн эзлери 197:177 сан-биле тиилээн. Бистиң урутларывыс 4×400 м маңнаар эстафетаны 3 минута 38,7 секунда болгаш Л. Брагина 1500 метр черии 4 минута 16 секундада маңнап эрткеш, бистиң чуртувустуң бүгү-эвилел рекордларын тургускан.

В. Ляхова дисканы 61,6 м чедир шывадапкаш, делегей рекордсмени Д. Сильвестерии ашкан. В. Гаврилова бедиин 221 см чедир халаашы, сезонда делегейте дээре түңнелди көргүскен.

Баскетболга Варшаваның чыынды хөрээжен командазы Москвага ийи ужуражылганы эрттиргеш, улай-улай уттурган. Ону Москваның чыынды хөрээжен командазы 48:44, а бистиң чуртувустуң чыынды уруглар командазы 62:41 санга уткан.

Болгарияның ол командазы Ригага болган ужуражылгага Латвияның чыынды командазынга 55:58 санга уттурган.

Аът спортунга Москвага болган чуртту чемпионадыга москвачы В. Матвеев «дээди класстың» мооондактарын ажа халыдып эрткеш, тиилээн. Команда аайы-биле ниити бирги, ийиги, үшкү черлерни Москва хоорайының, РСФСР-ниң, Украина ССР-ниң чыынды командалары дараалаштыр эзлегилээн.

Сула хүрешке ооллардың бирги делегей чемпионадынга (Америкада Боулдере хоорайга болган) совет мөгелер 3 алдын, 4 мөңгүн, 3 хүлер медальды чаалап алган.

И. Федосеев (Якутск) эң чиик деңгеге тиилээн, 70 кг чедир деңгелиг атлеттериниң маргылдаазынга тбилисчи А. Хохашвили, аар деңгелиглерге С. Андриев (Орджоникидзе) олар чемпионнар болган.

АКШ-тың мөгелери 5 алдын медальды алгаш, команда аайы-биле бистиң чыынды командавысты 51:50 санга тиилээн. Болгарияның мөгелери үшкү черни эзлээн.

ФУТБОЛ

Россия Чөвүлелиниң шаңналы дээш

«Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң Россия Чөвүлелиниң шаңналы дээш колхоз, совхозтарның күш-культура коллективтериниң футбол командаларының аразынга маргылдаа эрткен субботада Кызылда «Хүреш» стадионга болган.

Тыва АССР-ниң «Революцияның чалбыыжы» колхозу биле Красноярск крайның «Знаменский» совхозунуң командалары ужурашкан.

Аалчылар оюнуң эгезинден эгелээш инициативаны холга ап, ооң бирги чартыының төнчүүнге чедир 3 мячини киир тепкен. Чапсар сөөлүнде тандыжылар демниг халдап, ийиги чартыының төнчүүнге чедир санны деңнештирип алганнар.

Ужуражылганың шиитпекчизи 30 минута немелде үеии берген. Ынчаарда талалар санны 6:5 чедирип, эки күшдамыр белетекелдиниң ачызында тандыжылар берге тиилелгени чедип алган.

Тандыжылар ам Улан-Удэ болгаш Томск хоорайларга болур маргылдааларының типлекчилери-биле ужуражыр.

Республика чемпионады

Футболга бистиң республиканың бирги чери дээш маргылдаалар эрткен дыштаныр хүннерде үргүлчүлээн.

Баштайгы хүн эткен чылгы чемпионатка шаңналдыг черлерни алган «Динамо» (Кызыл) биле «Даг-дүгү» (Ак-Довурак) командалар ойнаан.

Динамочулар оюнуң эгезинден эгелеп эки ойнап, 9 минута эткенде оларның оң талакы кыдыкы халдакчызы Олег Панасевич «Даг-дүгүнүң» хаалгазынче бирги мячини киир тепкен. Ооң соонда оюн шимчеңгир апарган. Ак-довуракчылар удаваайн дидим халдап, 29-ку минутада харыы мячини киир теп, оюнуң баштайгы чартыының төнчүүнге чедир каш-ла минута арткаанда база бир мячини киир тепкеш, мурнай берген. Ынчалза-даа ол үеде динамочулар 11 м черден шииткел тевиг кылыр эргени алаа-даа, оларның камгалакчызы Валерий Потылицын мячини хаалганы ажыр хей теп чорудупкан.

Чапсар сөөлүнде демисел улам чидигленген. «Даг-дүгүнүң» ойнакчылары янзы-бүрү кажар аргаларны ажыглап, мячини удурланыкчыларының хаалгазынче элээн каш удаа чедире берзе-даа, оларның халдакчыларының тевиглери дээш чок баргылаан.

Динамочулар санны деңнештирерин кызыткан. Олар ол сорулгазын ужуражылганың мырыңай төнчүүнде чедип ап, оларның солагай талакы кыдыкы халдакчызы Юрий Рощин бир мячини киир тепкен.

Бо солун ужуражылга 2:2 санныг болуп төнген. «Динамо» ол оюнга бо сезонда түңнел маргылдаа оюнларга аңаа эргежок чугула бир санны чидирген. «Динамо» дүүн 22-де «Восток» (Чадаана) команда-биле ойнаан.

Дараазында хүндө «Луч» (Хову-Аксы) биле Туран хоорайның командалары ойнап турда, «Лучтың» ойнакчылары идепкейни холга бурун ап, оюнуң баштайгы чартыының төнчүүнге чедир 3 санны улай-улай киирип, мурнай берген.

Чапсар сөөлүнде олар база бир санны киир тепкен. Ооң соонда турачылар санны деңнештирер дээш идепкейлиг, демниг халдаарының улуу, камгалалче шилчип, шын эвес турушту эзлээннер. «Лучтың» ойнакчылары тиилелгелиг төнчүге чедир улам чараш халдап, мергежилин улам бедидип ойнаарының орнунга, демниг халдаашкынарын кошкадып, ойнакчы бүрүзү болдунуң думчуун борап халдап эгелээш, эзлээн каш удаа дем, дээш чок тевиглерин кылган.

Бо ужуражылга 4:0 санныг болуп, «Луч» тиилээн.

М. ГАМИДОВ.

Редакторнуң оралакчызы Д. О. БЕГЗИ.

Циркти көөрүнче далажыңар!

Июль 24-те Москваның күрүне циригиниң артистериниң **түңнел көргүзүглери** *болур.*

Кежээкиниң 7.30-де эгелээр.

КИНО

ИЮЛЬ 23-ТЕ

НАПЫРАЛ»: «Доктор Абстың шенелдези» 10, 12, 2, 4, 5.45, 7.30, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эльбага ужуражылга» 3, «Дуруяажык» 5, 7, 9 шактарда.

редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин—Бравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизинин 35-24, харыысалгалыг секретарынын 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 23-54, культура килдизинин 37-13, кеҗээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизинин 21-27, информация килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин — Бравченко кудумчузу, 1.).

ТС—00595